

Міністерство освіти та науки України
Маріупольський державний університет

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК МАРІУПОЛЯ: НАПРЯМКИ ТА НОВІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ

*Матеріали V міської
науково-практичної конференції
бібліотек м. Маріуполя*

29 вересня 2016 р.

Маріуполь 2016

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**Видавнича діяльність
бібліотек Маріуполя:
напрямки та нові моделі
розвитку**

Матеріали V міської науково-практичної
конференції бібліотек
м. Маріуполя

29 вересня 2016 р.

Маріуполь
2016

ББК 78
УДК 02

Відповідальний за випуск: директор наукової бібліотеки Маріупольського державного університету Шакула А. П.

Комп'ютерна верстка: Дейниченко О. В.

*Рекомендовано до друку
науково-методичною радою НБ МДУ
(протокол № від . .2016 р.).*

В42 Видавнича діяльність бібліотек Маріуполя: напрямки та нові моделі розвитку : матеріали V міської науково-практичної конференції бібліотек м. Маріуполя. 29 вересня 2016 р. / під ред. А. П. Шакули. – Маріуполь : МДУ, 2016. – 137 с.

Видання містить тези доповідей, у яких охарактеризована видавнича діяльність окремих бібліотек Маріуполя, відображено особливості використання програмного забезпечення під час створення й редагування видавничої продукції та інтеграції електронних копій видань у міжнародний інформаційний простір, роль університетських бібліотек у редакційно-видавничій діяльності ВНЗ тощо.

Видання рекомендовано співробітникам бібліотек, а також всім, хто цікавиться напрямками діяльності бібліотек різних систем та відомств.

ББК 78
УДК 02

© Наукова бібліотека МДУ, 2016
© Акульшина А.В., Бурова І.В., Вакуленко А.І., Гельвіх А.В., Головач В.В., Гроздова І.В., Дейниченко О.В., Кіор Н.Д., Ковтуненко Н.А., Кригіна О.В., Кудлай В.О., Лісогор В.А., Луханіна І.А., Манякіна О.С., Міліціна Л.В., Назар'ва С.В., Натяма С.В., Науменко В.Д., Нікольченко Ю.М., Орехова С.Є., Охрімченко О.В., Пасинкова О.В., Ребро Д.Л., Сивак О.А., Ткаченко Т.В., Шакула А.П., Шевцова М.Л., Яковенко Ю.Є., 2016

ЗМІСТ

Вступ	7
РОЗДІЛ I. ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ У ВИДАВНИЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК	9
Бурова І. В. Грани взаємодія научної бібліотеки і Маріупольського державного університету в сфері видавничої діяльності	9
Гроздова І. В. Введення нормативів по виданню методическої літератури з метою забезпечення якості навчального процесу	12
Кіор Н. Д. Сучасний стан видавничої діяльності бібліотек Центральної бібліотечної системи м. Маріуполя для дорослих	16
Ковтуненко Н. А. Бібліотека вищого навчального закладу і видавництва: напрямок взаємодія	19
Кригіна О. В. Видавничі діяльність державних архівів України	24
Кудлай В. О. Сучасний стан читання книговидавничої продукції в Україні: виклики та пріоритети	29
Лисогор В. А. Формування краєведескої культури особистості засобом видавничої діяльності	35
Міліціна Л. В. Публікаційна активність співробітників наукової бібліотеки Маріупольського державного університету	41

Натяма С. В. Використання видавничої продукції бібліотеки у забезпеченні збереження документного фонду наукової бібліотеки Маріупольського державного університету	45
Нікольченко Ю. М. Бібліотеки і видавнича справа у Київській Русі (XI-XIII ст.)	48
Орехова С. Є. Видавнича справа як складова інформаційних послуг діяльності бібліотеки ВНЗ	51
Яковенко Ю. Е. Издательское дело как средство формирования позитивного имиджа библиотеки	56
РОЗДІЛ II. ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК. НОВА НАУКОВО-ВИДАВНИЧА МОДЕЛЬ БІБЛІОТЕК ВНЗ	61
Манякіна О. С., Дьячкова М. А. Видавнича діяльність як різновид внутрішньої комунікації бібліотек ВНЗ	61
Назарьева С. В. Издательская модель университетских библиотек	65
Охріменко О. В. Корпоративна діяльність як засіб інтеграції серій «Вісника Маріупольського державного університету» в інформаційний простір	70
Пасынкова Е. В. Роль библиотеки ГВУЗ «Приазовский государственный технический университет» в издательско-редакционной деятельности вуза	74

Шакула А. П. Модели издательской деятельности научной библиотеки Мариупольского государственного университета	78
РОЗДІЛ III. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИДАВНИЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК ВНЗ	85
Акульшина А. В. Технология создания электронного учебника на основе программы SunRayBookOffice: из опыта работы научно-технической библиотеки Приазовского государственного технического университета	85
Дейниченко О. В. Особливості використання вільного програмного забезпечення у редакторсько-видавничій діяльності наукової бібліотеки Маріупольського державного університету	89
Луханіна І. А. DSpace як платформа для е-публікацій викладачів Маріупольського державного університету	99
Ребро Д. Л. Вільне програмне забезпечення у видавничій діяльності бібліотек	103
Сивак О. А. Сучасне програмне забезпечення для електронних бібліотек	107
РОЗДІЛ IV. ВИДАВНИЧА ПРОДУКЦІЯ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК	111
Вакуленко А. И. Рекомендательные пособия для детей и их родителей: история успеха	111

Гельвих А. В. Отражение фонда редких и ценных книг в библиографических изданиях научной библиотеки Мариупольского государственного университета	114
Головач В. В. Електронний літературний журнал як новий напрямок публікаційної діяльності наукової бібліотеки Маріупольського державного університету	118
Науменко В. Д. Виды печатной продукции в ЦБ им. В.Г.Короленко	122
Ткаченко Т. В. Особенности подготовки электронного издания научных публикаций профессорско-преподавательского состава ГВУЗ «Приазовский государственный технический университет»	126
Шевцова М. Л. Бібліографічні видання наукової бібліотеки Маріупольського державного університету як складова інформаційної підтримки науковців університету	131
Відомості про авторів	135

ВСТУП

До збірника увійшли статті учасників V міської науково-практичної конференції «Видавнича діяльність бібліотек Маріуполя: напрямки та нові моделі розвитку», що відбулась 29 вересня 2016 року на базі наукової бібліотеки Маріупольського державного університету. Конференція проходила за організацією наукової бібліотеки Маріупольського державного університету, співорганізатором конференції стала науково-технічна бібліотека Приазовського державного технічного університету.

У роботі конференції прийняли участь представники бібліотек міста різних систем та відомств: наукової бібліотеки Маріупольського державного університету, науково-технічної бібліотеки Приазовського державного технічного університету, бібліотек Азовського морського інституту Одеської національної морської академії, Донецького державного університету управління, бібліотек Центральних бібліотечних систем для дорослих та дітей Маріуполя, а також викладачі кафедри культурології та інформаційної діяльності, студенти ОКР «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Маріупольського державного університету.

Під час роботи конференції її учасниками були обговорені питання:

- видавнича діяльність як перспективний напрямок розвитку сучасних бібліотек;
- традиції та інновації у видавничій діяльності бібліотек;
- нова науково-видавнича модель: бібліотека вищого навчального закладу як видавець наукових видань;
- роль видавничої діяльності бібліотек у формуванні позитивного іміджу бібліотеки.

На засіданні круглого столу керівники бібліотек та бібліотечних систем окреслили перспективи видавничої

діяльності бібліотек Маріуполя та обговорили можливості співпраці у цьому напрямку.

Статті у збірнику розміщені за розділами: «Традиції та інновації у видавничій діяльності бібліотек», «Видавнича діяльність бібліотек. Нова науково-видавнича модель бібліотек ВНЗ», «Інформаційні технології у видавничій діяльності бібліотек ВНЗ», «Видавнича продукція сучасних бібліотек», також надані відомості про авторів.

*А. П. Шакула,
директор НБ МДУ.*

РОЗДІЛ І ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ У ВИДАВНИЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК

УДК 027.7:655.59

Бурова І. В.

Грани взаимодействия научной библиотеки и Мариупольского государственного университета в сфере издательской деятельности

Библиотеки вузов пытаются найти свою нишу в научно-исследовательской деятельности университета. Одним из перспективных направлений является содействие издательской деятельности вуза. В этом направлении активно работает научная библиотека Мариупольского государственного университета (*далее – НБ МГУ*).

1. Одним из самых крупных издательских проектов МГУ является издание научного сборника «Вісник Маріупольського державного університету». Сборник выходит в 5 сериях, каждая – с периодичностью 2 раза в год. Библиотека принимает активное участие как в доиздательской подготовке «Вісника...», так и в продвижении его в мировое научное пространство после выхода в свет.

2. Наша библиотека начала свое участие в издании «Вісника...» уже на подготовительном этапе деятельности. Так, были изучены государственные стандарты Украины в области издательского и библиотечного дела, непосредственно связанные с внешним оформлением и внутренним наполнением сборника: ДСТУ 4861-2007 «Видання. Вихідні відомості», ДСТУ 7152-2010 «Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках», ДСТУ 3008-95

«Документація. Звіти в сфері науки і техніки», ДСТУ ГОСТ 7.1-2006 «Библиографическая запись. Библиографическое описание» и др.

3. НБ МГУ совместно с редколлегией серий принимала активное участие в формировании редакционной политики и разработке документов, регламентирующих издание «Вісника...»: «Положення про наукові фахові видання Маріупольського державного університету» и формулирование «Вимог до публікацій».

4. На основе принятых регламентирующих документов и ДСТУ нами были разработаны стандартные для всех серий макеты обложки, титульного листа, его оборота, внешнего оформления непосредственно публикаций.

5. Библиотека также решала проблемы, связанные с идентификацией наших изданий. Так, мы сотрудничали с Международным центром ISSN с целью присвоения международного стандартного серийного номера, который нужен для эффективного международного распространения изданий. В результате этого каждая из 5 серий имеет ISSN на печатный вариант, 3 серии – ISSN на он-лайн версию. Кроме того, на каждый выпуск ежегодно заказывается штрих-код через ООО «Фраксим».

6. На завершающем этапе допечатной подготовки каждый из выпусков каждой серии проверяется на соответствие внешнего оформления требованиям ДСТУ и «Положению про наукові фахові видання». Содержание статей классифицируется по УДК. Списки использованной литературы проверяются на правильность оформления в соответствии с ДСТУ и на достоверность библиографических данных в описании.

7. Кроме того, каждая из серий имеет свой сайт, в наполнении которого библиотека принимает непосредственное участие.

8. Следующим большим этапом работы является

продвижение «Вісника...» в мировое научное пространство. Наши издания присутствуют в ведущих украинских базах данных. На портал «Наукова періодика України» Национальной библиотеки Украины им. В. И. Вернадского передаются полные тексты всех серий «Вісника...», начиная с первых выпусков. В реферативную базу «Україніка наукова» передается реферативная информация на выпуски серий, начиная с 2014 года.

9. Полные тексты «Вісника...» также выставлены на сайте Электронного институционального репозитория МГУ.

10. Все серии «Вісника...» включены в Международные наукометрические базы «Index Copernicus» (Польша) и РИНЦ (Россия). А «Вісник...» серии «Економіка» индексируется в Международной специализированной базе RePec. Для этого была проведена большая подготовительная работа. С каждой из баз был заключен договор на размещение либо полных текстов, либо информации об издании. Данные обрабатываются и передаются в соответствии с требованиями конкретных наукометрических баз.

11. Также все серии «Вісника...» включены в ряд баз данных, предоставляющих информацию зарубежным ученым о последних научных публикациях. Многие из них стали доступны для нас благодаря широким международным связям электронной библиотеки «Киберленинка», которая признана одним из 50 лучших мировых репозиторийев.

12. Каждая из баз, в которой присутствует наше издание, предоставляет свой набор как традиционных наукометрических показателей, так и данные альтметрики (т.е. альтернативные измерения востребованности статей). Все результаты измерений анализируются и передаются ответственным секретарям серий «Вісника...». Это позволяет отслеживать и оценивать положение издания в миро-

вом научном пространстве, а также планировать направления его дальнейшего развития.

Результаты работы более полно были изложены в докладе «Інтеграція університетських наукових видань до світового наукового простору» (*Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету : матеріали IV науково-методичного семінару, м. Маріуполь, 25 лютого 2016 р.*).

УДК 378.167.1:006.065

Гроздова И. В.

Внедрение нормативов по изданию методической литературы с целью обеспечения качества учебного процесса

Учебно-методическое обеспечение образовательного процесса ориентировано на создание максимально благоприятных условий для обучения студентов. Качество и результативность образовательного процесса повышаются, если его учебно-методическое обеспечение осуществляется на высоком уровне. С целью повышения качества научных и учебно-методических разработок (*далее – УММ*) преподавателей ГВУЗ «Приазовский государственный технический университет» (*далее – ПГТУ*) в университете с февраля 2013 года был начат процесс стандартизации редакционно-издательской деятельности вуза. Надзор за внедрением и соблюдением стандартов был возложен на научно-техническую библиотеку вуза.

На первом – подготовительном – этапе были разработаны методические указания по подготовке и оформлению УММ, в основу которых были заложены требования ряда

государственных стандартов Украины. В течение последующего года группа экспертов из числа членов Методического совета и сотрудников научно-технической библиотеки (*далее – НТБ*) ПГТУ анализировала замечания и пожелания авторов, большинство из которых были учтены в дальнейшей работе.

Вторым этапом стала разработка комплекса стандартов системы менеджмента качества (*далее – СМК*), одной из тенденций современного развития которой является разработка на основе стандартов ИСО серии 9001 отраслевых или корпоративных стандартов, более полно и конкретно учитывающих отраслевую специфику, а также требования и интересы конечных потребителей.

В таких стандартах реализован корпоративный подход к СМК с учетом внешних и внутренних факторов, влияющих на конкретное предприятие, сложившихся принципов и методов организации работы в данной организации.

Были разработаны такие Стандарты организации:

- *Виды изданий в сфере учебно-методического обеспечения учебного процесса. Общие требования;*
- *Оформление текстового материала в учебно-методических изданиях. Общие требования;*
- *Нормоконтроль изданий в сфере учебно-методического обеспечения учебного процесса. Порядок организации и проведения.*

Как любой корпоративный стандарт, стандарт вуза представляет собой соглашение о единых правилах организации технологии или управления, в основу которых закладываются отраслевые, национальные и международные стандарты.

Стандарт **«Виды изданий в сфере учебно-методического обеспечения учебного процесса. Общие требования»** устанавливает состав и структуру основных видов

изданий в сфере учебно-методического обеспечения учебного процесса ГВУЗ «ПГТУ».

Видовой состав учебно-методической литературы, рассмотренный в стандарте, основан на определениях ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення» (с 1 июля 2016 года введен в действие ДСТУ 3017:2015).

Стандарт **«Оформление текстового материала в учебно-методических изданиях. Общие требования»** устанавливает общие требования к оформлению текстового материала в учебно-методических разработках научно-педагогических сотрудников ПГТУ.

Основные документы, которые легли в основу этого стандарта: ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення»; ДСТУ 3651.0-97 «Основні одиниці фізичних величин міжнародної системи одиниць. Основні положення, назви та позначення»; ДСТУ 3651.1-97 «Похідні одиниці фізичних величин міжнародної системи одиниць та позасистемні одиниці. Основні поняття, назви та позначення»; ДСТУ 3814-98 «Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація книг»; ДСТУ 4861:2007 «Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості».

Стандарт **«Нормоконтроль изданий в сфере учебно-методического обеспечения учебного процесса. Порядок организации и проведения»** устанавливает порядок организации и проведения контроля изданий, разрабатываемых в сфере методического обеспечения учебного процесса, правильности их выполнения в соответствии с требованиями действующих стандартов и других нормативных документов (нормоконтроль).

Третий этап – заключительный – разработка и внедрение оптимального, удобного для всех участников про-

цесса алгоритма издания УММ от предиздательского контроля до размещения документа в электронной базе данных завершился в начале 2015 года.

К 2016 году в результате внедрения стандартизации в процесс издания учебно-методической литературы достигнуты следующие результаты:

- максимальная степень унификации процесса издания УММ;
- создание единых и понятных правил оформления УММ;
- существенное повышение качества УММ;
- формирование структурированной авторизированной базы данных УММ;
- внедрение на постоянной основе унифицированных методов мониторинга работы факультетов вуза по изданию УММ;
- обеспечение соответствия УММ требованиям национальных, межгосударственных и международных стандартов.

Литература

1. Аксакова Н. В. Система корпоративных стандартов как основа организационной культуры компании / Н. В. Аксакова // Креативная экономика. – 2009. – № 5. – С. 77–85.
2. Коробкина М. А. Формирование корпоративных стандартов в организационной культуре компании / М. А. Коробкина, М. В. Кривошеева // Development of the creative potential of a person and society : materials of the IV international scientific conference on January 17–18, 2016. – Prague : Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ», 2016. – P. 19–24.

Кіор Н. Д.

**Сучасний стан видавничої діяльності
бібліотек Центральної бібліотечної системи
м. Маріуполя для дорослих**

Бібліотека – сховище документальної спадщини людства – як інформаційний, культурний, освітній заклад для задоволення потреб користувачів в отриманні найновішої інформації та взаємодії з іншими бібліотечними установами в науковій та методичній роботі має право на видавничу діяльність, тобто на створення власного інтелектуального продукту. Отже, один з напрямків діяльності бібліотеки – видавничий.

В умовах стрімкого розвитку Інтернет-технологій та стихійно зростаючого книжкового ринку бібліотеки Центральної бібліотечної системи м. Маріуполя для дорослих, щоб привернути увагу потенційних користувачів, ефективно працюють над створенням своєї власної різнопланової та багатогранної видавничої продукції, яка не тільки спрямована на інформування читачів про наявний документний фонд та внутрішні потреби закладу, а є і творчою справою.

Ми створюємо соціально значиму інтелектуальну продукцію, яка є частиною культурно-інформаційного простору.

Основним продуктом видавничої діяльності бібліотеки є бібліографічні посібники. Краєзнавство – один з провідних напрямків діяльності бібліотеки, і це – характерна риса нашого часу, коли українське суспільство приділяє значну увагу вихованню патріотизму, формуванню знань з вітчизняної історії та літератури. Тому пріоритетним у видавничій роботі є випуск видань, присвячених

суспільно-політичним подіям, історії, культурі, звичаям предків, природним, культурним особливостям краю, видатним діячам регіону.

У видавничому кошику бібліотеки серія краєзнавчих видань «Літературне Приазов'я» – бібліографічний покажчик, «История просвещения в городе Мариуполе» – інформаційний краєзнавчий дайджест, «Ума и сердца бесконечный труд» – буклет, «Митрополит Игнатий – подвижник благочестия» – інформаційний краєзнавчий дайджест, «Великие классики в Приазовье» – інформаційний краєзнавчий дайджест та інші. Щороку бібліотека розробляє «Календар знаменних і пам'ятних дат» на допомогу бібліотечним працівникам, методичні матеріали з питань підвищення фахового рівня бібліотечних працівників «Социологические исследования в библиотеке: методика опроса (анкетирование)», «Библиотека – источник информации. Работа с периодическими изданиями», методичні рекомендації «Від традицій до інноваційного пошуку».

Пам'ятки читачам: «Завжди ровесниця “маленького народу”» (до річниці від дня народження Агнії Барто), «Поетеса і педагог з Карпатських гір», «Оксана Іваненко: казки, написані серцем» та інші.

Знедавна у практику видавничої діяльності бібліотеки увійшли «Інформаційні листи». У них ми даємо опис з анотацією подарованих бібліотеці книжок, висловлюємо подяку дарувальникам, а також повідомляємо про новини з життя бібліотеки.

Сьогодні крім традиційних форм роботи бібліотека використовує багато нових методів діяльності як з окремими користувачами, так і з читацькими групами. Серед них: масові заходи; оперативне надання інформації користувачам через сайт бібліотеки, доступний в мережі Інтернет.

Запрошення на різні бібліотечні заходи, плакати, листівки, буклети, каталоги допомагають нашим читачам не

один рік. Календарі та листівки з нагоди свят («З новим роком», «З Великоднем», «8 березня» та інш.) збільшують популярність бібліотеки серед широких верств населення.

Аналізуючи видавничу діяльність у часовому просторі, ми спостерігаємо чітку тенденцію у стрімкому розширенні видової палітри видань, зростанні їх кількості та якості. Змінились зміст, тематична спрямованість, стиль викладу матеріалів. Сьогодні йде процес освоєння новітніх форм, методів і стилів видавничої роботи. Вони значною мірою відповідають вимогам демократії, новим ціннісним орієнтаціям суспільства.

Новий поштовх видавничій діяльності бібліотек надає активне впровадження електронних технологій. Наявність комп'ютерної техніки, використання сучасних видавничих програм, основ дизайну надають можливість створювати якісну і привабливу друковану продукцію.

Видання бібліотеки – це один з напрямків інформативності, своєрідної реклами книгозбірні та її послуг. З метою популяризації діяльності бібліотеки користувачам пропонуються різноманітні рекламні видання: афіші, буклети, путівники, проспекти, програми заходів та запрошення на них, пам'ятки читачеві, методичні рекомендації та ін., метою яких є оперативне інформування читачів про нові можливості, інформаційні ресурси та послуги наших бібліотек.

Коли заходить мова про видавничу діяльність бібліотеки, виникає питання: а чи потрібна вона книгозбірні? Може це – зайве навантаження? Але практика видавничої роботи бібліотек виразно засвідчує важливість такого напряму діяльності, а видавничі проекти підіймають престиж бібліотеки.

Ковтуненко Н. А.

**Библиотека высшего учебного заведения
и издательства: направления взаимодействия**

Библиотечные фонды в современном мире являются стратегическим ресурсом развития общества. Среди известнейших теоретиков библиотековедения особым авторитетом, в том числе и в области документоснабжения, пользуются Ю. В. Григорьев, А. А. Покровский, Н. А. Рубакин, Ю. Н. Столяров, Л. Б. Хавкина, О. С. Чубарьян. Документоснабжение фонда подразумевает постоянные связи с представителями книготорговых предприятий, подписных агентств, издательств и с другими субъектами книжного рынка, так как именно они являются поставщиками необходимых для библиотеки документных ресурсов. На каждом конкретном этапе исторического развития библиотеки в документоснабжении фонда использовали различный инструментарий. Исходя из задач, стоявших перед библиотеками в разные исторические периоды, можно выделить несколько подходов к документоснабжению. Первый шаг в этом направлении сделала А. А. Соляник, выдвинув в качестве концептуального логистический подход на современном этапе развития общества. Выделение концептуальных подходов в соответствии с развитием системы документоснабжения позволит углубить теоретическое знание об изучаемом объекте, обосновать применяемые механизмы взаимоотношений с книжным бизнесом.

В современных условиях одной из основных задач библиотеки высшего учебного заведения является информационное обеспечение университетской науки и программного и факультативного образования, а также самообра-

зования студентов. Эта задача научной библиотекой Мариупольского государственного университета (*далее – НБ МГУ*) решается в соответствии с требованиями к лицензированию вузов «Лицензионные условия предоставления образовательных услуг в сфере высшего образования МОН Украины» № 847 от 24.12.2003, «Инструкцией по формированию фондов НБ МГУ», утвержденной на заседании Научно-методического совета НБ МГУ от 06.03.2013.

В настоящее время работники библиотек вузов начали поиск различных путей комплектования: налаживаются и постоянно расширяются связи с издательствами.

Сложности сотрудничества двух совершенно разных организаций – библиотеки вуза, представляющей бюджетную сферу, и издательств, относящихся к миру бизнеса, – несомненны. Это – проблемы полноправности такого сотрудничества, условия его осуществления, перспективы дальнейшего развития.

Чтобы подобное взаимодействие действительно было плодотворным и полноправным, необходимо учитывать два фактора.

1. Первый фактор связан с функциями библиотек вузов – это учреждения образования, науки, центры информации и досуга, а подчас – и выставочные залы, и музыкальные салоны, и клубы по интересам. Поэтому интерес этих организаций к литературе всеобъемлющ: им требуются художественные и деловые, сельскохозяйственные и медицинские, научно-технические и отраслевые, научно-популярные и специальные издания [1].

2. Второй фактор напрямую имеет отношение к бизнесу, главная задача которого – выгодно продать свой товар или свои услуги [1].

Библиотеки вуза принимают участие в совершенствовании технологий книжного рынка, опираясь на знания книготорговых организаций об эффективном сотрудни-

честве. Главными покупателями учебной и научной издательской продукции выступают библиотеки, формирующие фонды для обеспечения научно-образовательного процесса.

Необходимость взаимодействия между книгоиздательствами и библиотеками, преодоления исторически сложившихся ведомственных барьеров определяется главной целью – максимально полно удовлетворить информационные потребности пользователей: соискателей высшего образования, преподавателей, ученых университета.

Каждая библиотека ищет свои пути сотрудничества, формирования деловых и дружеских отношений с поставщиками издательской продукции – самими издательствами, книготорговыми организациями и другими субъектами книжного рынка.

В последнее время в НБ МГУ предпринимаются активные действия по совершенствованию системы комплектования библиотечного фонда. Формируется новый организационно-технологический режим приобретения изданий, основанный на изучении эффективности традиционных и новых источников комплектования. Совместно с научно-методическим советом НБ МГУ ежегодно проводит анализ книгообеспеченности учебного процесса.

Тесное сотрудничество библиотеки с издательствами и книготорговыми организациями привело к различным формам сотрудничества. Работа с издательствами начинается с анализа книжного рынка и заключения договоров на поставку книжной продукции. Информирование преподавателей о новинках издательской продукции на сайте библиотеки происходит в разделе «Заказ литературы», где представлены издательские прайс-листы для последующего заказа литературы в фонд библиотеки.

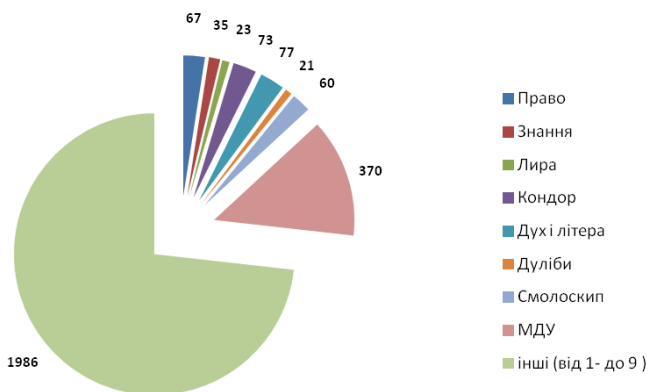
Ранее существовала особая форма работы с издательно-книготорговой фирмой «Идея», которая имела

свое представительство в Мариуполе – магазин «Наукова книга». Ежегодно во время проведения на базе университета научно-практических конференций организовывались выставки-продажи учебной и научной литературы. Эти выставки плодотворно влияли на комплектование библиотечного фонда, т.к. давали возможность преподавателям ознакомиться с книгой, а сотрудникам отдела комплектования – тут же оформить заказ. Но в связи с политической ситуацией в стране сотрудничество с фирмой «Идея» прекратилось.

Отдельным направлением взаимодействия с издательствами из других городов Украины является организация просмотра сигнальных экземпляров их продукции. Наиболее тесно такая форма работы проводилась с издательством «Новий світ – 2000» (г. Львов).

Сейчас библиотека сотрудничает с разнообразными издательствами Украины и ближнего зарубежья. Самая востребованная в научно-образовательном процессе МГУ литература издается в следующих издательствах: «Кондор», «Ліра-К», «Право», «Дух и літера», «Знання», «Дуліби», «Смолоскип». Соотношение поступлений литературы по издательствам представлено на диаграмме (рис. 1). За последние пять лет значительно увеличилось поступление единичных экземпляров через книготорговые организации, что связано с жестким денежным лимитированием. Проблема комплектования библиотечных фондов трудами сотрудников вуза и другими вузовскими изданиями была решена благодаря работе издательства МГУ.

Сейчас многие издающие организации ищут пути взаимодействия с библиотеками. Накоплен большой опыт по различным направлениям: книгоиздание, книгораспространение, комплектование фондов и специальные программы поддержки библиотек. По каждому из них продолжают развиваться старые проекты и открываются новые.

Рис. 1. Поступление литературы по издательствам за 2010-2015 гг. (в названиях)

Наш опыт работы в данном направлении показывает, что библиотека вуза, издательство, книготорговая и книгораспространяющая организации могут сотрудничать как полноправные партнеры и добиваться определенных результатов.

Литература

1. Кривошея В. И. Библиотеки и издательства: возможности и опыт сотрудничества [Электронный ресурс] / В. И.Кривошея. – Режим доступа: http://www.ostu.ru/libraries/internet-konf_2014.php.
2. Саразетдинов Р. Г. Размыкая цепь проблем: взгляд книгораспространителя на комплектование библиотек / Р. Г. Саразетдинов // Научные и технические библиотеки. – 2004. – № 2. – С. 56–60.

Кригіна О. В.

Видавнича діяльність державних архівів України

Державні архіви складають фундамент архівної галузі і виконують її основні функції: збирають, ідентифікують, описують та класифікують документи, забезпечують їхнє зберігання, реставрацію та організують користування документами.

До основних напрямів діяльності державних архівів належить створення умов для всебічного використання відомостей, які містяться в документах Національного архівного фонду. Проголошення незалежності України та реформування архівної галузі, прийняття Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [7] створило можливості вільного доступу громадян до документів архівів та використання ретроспективної архівної інформації, розсекречування архівних документів. Підвищення інтересу до архівної інформації ініціювали й самі архіви, оприлюднюючи раніше закриті відомості на документальних виставках, радіо, телебаченні, газетних шпальтах, у мережі Інтернет. Все це спонукало архівістів до пошуку ініціативних форм використання документної інформації, наполегливості у доведенні до споживачів відомостей про потрібні їм архівні документи.

До найефективніших засобів поширення архівної інформації належить публікація документів. Публікаційна діяльність архівів є однією з форм використання документної інформації та найважливішим завданням архівів із задоволення інформаційних потреб користувачів. Публікаційна діяльність дозволяє вводити до наукового обігу раніше невідомі користувачам інформаційні джерела, надає

базу для написання наукових робіт та допомагає орієнтуватися у різноманітності архівних документів.

За звітними даними Державної архівної служби України за період 2011–2015 рр. можна прослідкувати напрямки публікаційної діяльності державних архівів України. Розгляд та рекомендацію до друку архівних матеріалів в державних архівах здійснює Науково-видавнича рада. Серед усього розмаїття видавничої продукції державних архівів варто відзначити кілька основних тематичних напрямів. Протягом означеного періоду було рекомендовано до друку путівники, що містять характеристики або короткі відомості про архівні фонди (колекції, комплекси) у систематизованому порядку, призначені для загального ознайомлення зі складом і змістом фондів архіву (архівів). Серед виданих у цей період – путівники державних архівів Рівненської, Тернопільської, Житомирської, Волинської областей. Також у 2013 році радою розглянуто та рекомендовано до друку Правила роботи архівних установ України (УНДІАСД). У 2013–2014 рр. побачили світ путівники щодо фондів особового походження документів Державного архіву Одеської області та до документів з історії євреїв у регіональних архівах України [3]. У 2015 році друком вийшли путівники до документів Центрального державного архів-музею літератури і мистецтва України та Державного архіву Миколаївської області [5].

Окремо слід акцентувати увагу на видавництві довідників до документів архівних установ, серед яких найбільша робота присвячена підготовці анотованих реєстрів описів, які містять систематизований перелік описів архівного фонду із стислими анотаціями документів та допомагають і спрощують пошук необхідних архівних документів. Друком вийшли анотовані реєстри до документів державних архівів Кіровоградської, Чернівецької, Івано-Франківської, Херсонської, Запорізької, Київської, Харківської, Черні-

гівської, Кіровоградської, Луганської, Закарпатської, Миколаївської, Одеської областей, а також «Реєстр розсекречених архівних фондів України. Міжархівний довідник» та «Архівна україніка у федеральних архівах Росії: реєстр архівних фондів».

Враховуючи постійно зростаючий інтерес користувачів до пошуку інформації стосовно родоводів та збільшення генеалогічних запитів, архівні установи проводять роботу щодо створення відповідних інформаційних довідників. Серед них слід зазначити такі видання: «Зведений каталог метричних книг, що зберігаються в державних архівах України: міжархів. довід. Т. 3 : Метричні книги у фондах державних архівів Тернопільської, Черкаської, Чернівецької областей, міст Києва і Севастополя», «Державний архів Одеської області : Зведений каталог метричних книг. Вип. 1» [2].

Важливим напрямком публікаційної роботи архівів є підготовка збірників документів різної тематики, що також заслуговує на окрему увагу. Найбільшу кількість збірників документів було видано у 2013 році. Серед них слід зазначити збірник документів «Україна у 1918 р.: гетьман П. Скоропадський», «Карпатська Україна: епоха в добі», «Не підлягає забуттю. Нацистський окупаційний режим на Черкащині (1941–1944) : збірник наукових статей, документів, матеріалів та спогадів» та ін. [3]. Серед видань, що вийшли друком у 2014 році, слід відзначити збірники документів та науково-документальні видання: «Україна. Хроніка визволення», «Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923», «Історія Миколаївської області у документах» [4]. Серед збірників документів, що побачили світ у 2015 році: «Українська Держава (квітень – грудень 1918 року)» у 2 томах, «З історії діяльності земських установ на Херсонщині» [5].

Крім того, у 2013 році видано спільний українсько-

російський збірник документів «Олександр Довженко. Щоденникові записи. 1939–1956 – Дневниковые записи. 1939–1956», презентація якого відбулася у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України та у Російському державному архіві літератури і мистецтва. У 2014 році передано до видавництва черговий том корпусного видання «Архів Коша Нової Запорозької Січі. Т. 7» [4].

2011 рік відзначився появою найбільшої кількості документальних та інформаційних видань. Цього року вийшли друком такі видання: «Видання Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства», Віталій Ковалинський : бібліогр. покажч. (Архівні та бібліографічні джерела української історичної думки), «ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного: укр. та англ. мовами», «Центральний державний архів громадських об'єднань України : інформ. вид.» та ін. [2].

Не залишилися поза увагою архівістів й архівні матеріали, інформацію яких містять кіно-, фото-, фонові документи. У 2011 році надруковано «Анотації відеосюжетів за 2004–2006 роки. Вип. 4», у 2013 році – «Каталог фото позитивів, повернених та переданих Федеральним архівом Німеччини», у 2014 році – каталоги виставки фото- та архівних документів і матеріалів до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка «На вічному шляху до Тараса (1814–1861)», у 2015 році – анотований каталог кінодокументів «Кінолітопис. Анотований каталог кіножурналів, документальних фільмів, кіно- і телесюжетів (1976–1985)» тощо [2; 3; 4; 5].

Підсумовуючи стан виконання держархівами Плану науково-видавничої роботи, слід зазначити, що найбільш активно науково-видавничою діяльністю займалися Центральні державні архіви, а також архіви областей. Державні архівні установи також активно пропагують документи

Національного архівного фонду шляхом публікації тематичних добірок архівних документів на шпальтах періодичних фахових та місцевих друкованих видань. Найбільша частина архівних документів оприлюднюється в журналі «Архіви України» [3].

Таким чином, видно, що архівні установи постійно здійснюють видавничу діяльність для поширення інформації про архівні документи, які зберігаються у сховищах державних архівів, та надання широкого доступу користувачів до архівної ретроспективної інформації. Серед усього розмаїття видавничої продукції державних архівів України варто відзначити кілька основних напрямів публікаційної діяльності: підготовка довідників; тематичні збірки документів; документальні та інформаційні видання; збірки кіно-, фото-, фонодокументів; публікації для ЗМІ, журналів та конференцій.

Література

1. Архівознавство : підручник / за ред. Я. С. Калакури, І. Б. Матяш. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Видавн. дім «КМ Академія», 2002. – 356 с.
2. Державна архівна служба України. Підсумки діяльності у 2011 році та пріоритети на 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/Zvit_2011.pdf.
3. Державна архівна служба України. Підсумки діяльності у 2013 році та пріоритети на 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/Zvit_2013.pdf.
4. Державна архівна служба України. Підсумки діяльності у 2014 році та пріоритети на 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/Zvit_2014.pdf.

5. Державна архівна служба України. Підсумки діяльності у 2015 році та пріоритети на 2016 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/Zvit_2015.pdf.
6. Правила роботи архівних установ України / М-во юстиції України, Держ. архів. служба України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства ; за заг. ред. Н. М. Христової. – К., 2013. – 243 с.
7. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 № 3814-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3814-12>.

УДК 028(477)"312"

Кудлай В. О.

Сучасний стан читання книговидавничої продукції в Україні: виклики та пріоритети

Важливість дослідження проблеми читання книжкових видань серед населення науковці усвідомили та обґрунтували ще у кінці ХІХ ст., коли у періодиці з'явилися перші студії проблеми самоосвіти народу. Під самоосвітою розумілось отримання нових знань за допомогою доступних для всіх верств населення книг. Водночас постало питання про створення і видання спеціальної, так званої «особливої» літератури для народу, про відбір книг для читання з кола загальної літератури. Науковців зацікавив саме «читач з народу», його читацькі інтереси та ступінь осмислення прочитаного. Так на українських землях з'явилися перші читачезнавці – М. Корф, Х. Ал-

чевська, Б. Грінченко, М. Павлик, І. Франко [5, с. 18].

З кінця XIX ст. і до другої декади XXI ст. читачезнавство вже сформувалось як окрема навчальна дисципліна у структурі книгознавчої науки. Дослідження проблеми читання серед населення набуває все більшої актуальності, адже вплив книжкових видань та читання на збагачення життя людини важко переоцінити. Чи не найголовнішим засобом саморозвитку внутрішньої культури особистості є читання, тому занепокоєння викликає той факт, що майже половина українців останнім часом не звертаються до повнотекстових книжкових видань, а обмежуються переглядом коротких статей та повідомлень у традиційних чи електронних мас-медіа [6].

Про вищевказану тенденцію падіння рівня читання в Україні свідчать результати комплексного соціологічного дослідження, проведеного протягом 2013–2014 років компанією «pro.mova» на замовлення ГО «Форум Видавців» у рамках проекту Book Platform. Отже, з'ясовано, що 42% українців протягом року не читали тексти обсягом понад 100 сторінок (в США цей показник становить не більше 20%) [6]. Середньостатистичний українець читає 4,3 книги на рік. Читання входить у трійку найпоширеніших різновидів дозвілля українців.

Головною проблемою читання співвітчизники називають відсутність потреби у читанні, а не брак доступу до книговидавничої продукції. Ставлення до читання традиційно залишається позитивним, проте серед осіб, що народились після 1984 року, престиж читання дещо знижується. Читання в суспільстві сприймається як суттєвий чинник саморозвитку, проте більш пріоритетним для молоді стає, зокрема, питання безпеки. Вплив чинників на розвиток читання також корелюється з роком народження українців (*див. рис. 1*).

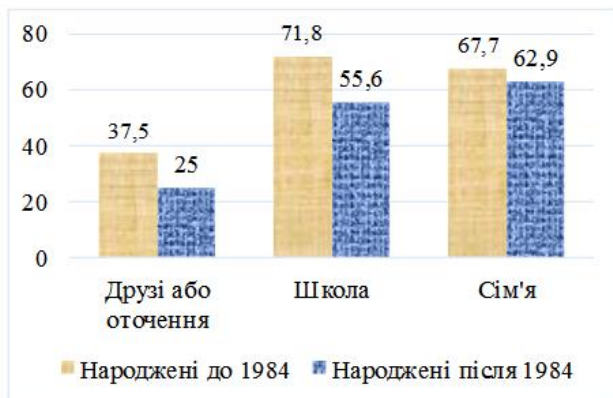

Рис. 1. Чинники впливу на розвиток читання [6]

Соціолог В. Бриндза констатує, що «любов до читання – це те, що закладається більшою мірою батьками, школою. Якщо українці не відчуватимуть потягу до читання, їм складно буде оволодіти критичним мисленням, необхідним для того, аби стати грамотним споживачем і грамотним громадянином. А без цього неможлива демократія» [6].

Виявлені тенденції зниження мотивації до читання серед молоді дозволяють стверджувати необхідність розвитку правильного зацікавлення особи книговидавничою продукцією, доцільність створення пропозиції на неї. Вітчизняні книговидавці це усвідомлюють, тому вже не обмежуються участю у книжкових ярмарках, а активізують зусилля щодо рекламування свого продукту та відслідковування уподобань читачів [4]. З 2015 року у питанні пропагування читання та поширення національного видавничого продукту активізує зусилля Міністерство культури України, що пов'язується з відкриттям Інституту книги. Ця інституція реалізовуватиме державну політику в напрямі розвитку писемної та книжкової культури. Цікавою є ініціатива Міністерства культури та Інституту книги щодо

участі України у Франкфуртському ярмарку в жовтні 2016 року. Інститут книги може стати універсальним посередником між державними інституціями, які співпрацюють з бібліотеками, видавництвами, освітніми закладами, з одного боку, і з читачами і читацькими об'єднаннями, які пропагують читання, з іншого.

Діяльність Інституту книги активізуватиме роботу бібліотек, які сьогодні трансформуються в активні культурні центри, де здійснюватимуться координовані кампанії пропаганди читання.

Завдяки глобальним комп'ютерним мережам сучасна людина має доступ до великої кількості інформаційних ресурсів, що, в свою чергу, забезпечує незалежність вибору, поряд з цим різноманіття також створює проблему вибору. Людина має виконувати завдання аналізу та відбору колосальної кількості документованої інформації. Бібліотеки, що допомагають формувати якісний зміст читання, потребують, перш за все, фінансової підтримки для реалізації подібних функцій. В іншому випадку суспільство буде звертатись до інших джерел інформації, зокрема, до іноді сумнівних ресурсів глобальної мережі, де часто транслиуються неякісні зразки масової культури, що поширюють примітивні ідеї.

Наївно було б не враховувати такі фактори впливу на рівень читання, як: 1) зменшення обсягів книгодрукування в державі (2014 р. – 22 044, 2015 р. – 19 958 одиниць видань, тобто відбулось скорочення на 2 086 назв [1]); 2) зниження витрат на комплектування бібліотек; 3) зростання цін на книжкові видання, що зумовлює недоступність їх для більшості українців.

Видатний французький філософ Д. Дідро писав: «Люди перестають мислити, коли перестають читати» [7, с. 42], отже зменшення зацікавленості до читання загрожує падінням інтелектуального рівня суспільства.

Вдало розв'язати цю проблему дозволить кооперація дій органів державної влади та місцевого самоврядування, бібліотечних установ, видавництв, спрямованих на мотивацію населення до читання. Поступом з боку держави є схвалення «Концепції державної політики щодо розвитку національної видавничої справи та популяризації читання на період до 2020 року» [3], розробленої Держкомтеле-радіо. «Метою концепції є відродження соціального значення книги та читання як процесу культурного, духовного, професійного та інтелектуального збагачення людини...» [3].

Важливим кроком на шляху просування читання є піднесення престижності бібліотечної професії та ролі бібліотечних установ у здійсненні культурно-освітніх функцій, адже бібліотеки вже протягом декількох століть в своїй роботі спираються на ідеї пропаганди книги у суспільстві. Розбудова Інститутом книги системи інформаційних заходів для бібліотек поліпшить становище з просуванням книги та читання, що сьогодні неможливе без використання інформаційних технологій, веб-ресурсів та електронних мас-медіа, які поширюватимуть рекламу якісної книговидавничої продукції, інформацію про масові заходи та зустрічі з авторами книг.

Пріоритетним напрямом діяльності бібліотечних установ є комплекс заходів щодо підтримки читання: систематичне оновлення бібліотечного фонду; проведення книжкових виставок, зокрема, в онлайн форматі; презентації книг з метою пропагування класичних та сучасних видань; читацькі марафони тощо; створення умов інформування потенційних читачів про нові надходження видавничої продукції. Безумовно, наведені шляхи вирішення проблеми читання в Україні не є вичерпними та можуть стати предметом більш детального дослідження.

Література

1. Дані випуску книжкової продукції за 2005–2016 рр. [Електронний ресурс] : статистичний облік книжкових видань / ДНУ «Книжкова палата України ім. І. Федорова». – Режим доступу: <http://www.ukrbook.net/statistika.html>
2. Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 06.03.2003 № 601-IV; редакція від 01.08.2016 / Верховна Рада України: офіційний веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/601-15>.
3. Про схвалення Концепції державної політики щодо розвитку національної видавничої справи та популяризації читання на період до 2020 року [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 111-р / Верховна Рада України: офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/111-2016-%D1%80>.
4. Прокопишин Т. #Книготворці: Микола Шейко та Мар'яна Савка про історію розвитку «Видавництва Старого Лева» [Електронний ресурс] : інтерв'ю // Видавництво Старого Лева : веб-сайт. – Режим доступу: <http://theukrainians.tugeza.net/vsl/>.
5. Черниш Н. Основи бібліології : навч. посіб. / Н. Черниш. – Київ : Наша культура і наука, 2014. – 219 с.
6. Читання в Україні [Електронний ресурс] : результати комплексного соціологічного дослідження // Проект Book Platform. – Режим доступу: http://www.slideshare.net/pro_mova/pro-movareadingsurveypresentation-final.
7. Ярець Л. В. Світова література. 6 клас : посіб. для вчи-

теля / Л. В. Ярець, Г. Є. Гонташ. – Тернопіль : Навчально-на книга-Богдан, 2014. – 152 с.

УДК 027.5:908

Лисогор В. А.

Формирование краеведческой культуры личности посредством издательской деятельности

Формирование полноценной человеческой личности, невозможно без усвоения опыта предшествующих поколений. Передача этого опыта способствует воспроизводству общественных отношений и формированию самосознания человека как гражданина своей страны.

Своеобразной «стартовой площадкой» для формирования исторического сознания является изучение истории Родного края. Именно через восприятие локальной истории происходит освоение мирового и национального исторического опыта, знакомство с местными культурными и общественными традициями, что способствует нравственному развитию личности, сохранению общечеловеческих ценностей, помогает развитию самостоятельного творческого мышления, мотивов и умений действовать на благо общества.

Библиотеки являются хранителями этих многочисленных традиций и по праву выступают в качестве одного из важнейших элементов системы духовного воспроизводства общества, накапливая и передавая письменную традицию об историческом опыте формирования общественных отношений и культуры различных народов.

Ресурсы, создаваемые в процессе краеведческой деятельности библиотеки, – это стратегические ресурсы. Они

не только не устаревают, но и со временем приобретают большую ценность для изучения региона. В условиях библиотеки, формируя, накапливая и продвигая к пользователям краеведческие материалы и документы, сотрудники тем самым работают не только на сегодняшний день, но и на будущее. Среди направлений библиотечного краеведения в последние годы в самостоятельную структуру оформляется издательская деятельность.

Издательская, как и любая другая деятельность, направлена на создание положительного образа библиотеки у населения. Достигается нужный эффект посредством выпуска рекламно-информационных изданий различных форм и своеобразием их подачи: это могут быть акции по привлечению читателей, по продвижению чтения и книги, массовые мероприятия разнообразных форм и т.п.

Одной из важных целей издательской деятельности является содействие продвижению книги и чтения. Тесным образом с этим связана реклама библиотечного фонда. Любое выпущенное библиотекой издание содержит в своей основе такую рекламу, иногда в скрытой форме. Кроме того, большое значение для продвижения книги и чтения имеет рекомендация литературы в виде тематических или отраслевых библиографических пособий, распространяемых в том числе и на сайтах Интернет.

Другой не менее важной целью издательской деятельности можно назвать воспитание культуры чтения, а через это – и повышение общего уровня культуры личности.

Современная издательская деятельность библиотеки по краеведению является многогранной, колоритной, выражает активную позицию библиотеки, формирует имидж библиотеки как центра исследовательской и просветительской деятельности в области краеведения. Поражает разнообразие репертуара изданий библиотек! Кроме библиографических указателей и методических

пособий, это – каталоги краеведческих выставок, исторические хроники, дайджесты, сборники материалов научно-практических конференций, краеведческих чтений, буклеты; создание собственных путеводителей, словарей, справочников, учебных пособий, краеведческих очерков, краеведческих журналов и альманахов как в печатном, так и в электронном виде.

Краеведческая издательская деятельность библиотеки им. В. Г. Короленко

Издательская деятельность библиотеки им. В. Г. Короленко направлена на ***сохранение историко-культурного наследия***, в том числе краеведческого, этнокультурного характера. Библиотека ведет деятельность по изучению и сохранению наследия родного края, проводит научные исследования в этой области и т.п., тем самым заполняя пробелы в историко-культурном знании. Ярким примером могут служить календари знаменательных дат, которые перестали быть просто списком «круглых дат», а превратились в своего рода справочники по истории и культуре родного края.

Другой пример – издательские проекты библиотеки, рассказывающие о знаменитых земляках, их отношении к библиотеке и чтению. Выпуски таких проектов посвящены краеведам, историкам и друзьям библиотеки, давно и плодотворно сотрудничающим с нами. Особого внимания в массиве изданий библиотеки об известных людях края заслуживают электронные издания, которые позволяют представить материал полнее и целостнее. Тем самым библиотека всеми доступными ей средствами стремится сохранить вклад личности в развитие культуры и просвещения в городе, создает артефакт, являющийся важным элементом местной культурной памяти.

Не менее важно, что созданные артефакты культуры

накапливаются и хранятся в библиотеке, формируя архив редких и ценных документов историко-культурного наследия определенной территории.

С приходом новых технологий в библиотеку появилась возможность создавать собственные информационные продукты, в том числе полнотекстовые. Сейчас большой популярностью пользуются краеведческие тематические дайджесты. Работа над дайджестом начинается с информационных потребностей пользователей. Проанализировав частоту запросов, сотрудники библиотеки формируют тематику данной продукции и на основе полных электронных текстов краеведческих документов оформляют свой информационный продукт. Основная задача дайджеста заключается в обобщении и систематизации уже опубликованных в других изданиях материалов. Создание дайджестов дает возможность библиотеке расширить и пополнить свои краеведческие ресурсы актуальной, нужной именно нашему пользователю информацией. На сегодняшний день нами создано более 20 дайджестов различной краеведческой тематики. Это – «Великие классики в Мариуполе», «Ремесла и профессии в старом Мариуполе», «Благотворительность и меценатство» и мн. др. Все дайджесты расположены на сайте библиотеки.

На сегодняшний день мы располагаем огромной коллекцией краеведческих информационных буклетов. Это такие тематические серии:

- «Почетные граждане города»;
- «Знатные земляки»,
- «Краеведы нашего города»,
- «Топонимика Мариуполя».

Выпускаем несколько серий информационных листов: серии «Из глубины столетий», «Легенды Приазовского края», «Мариуполь неизведанный» и т.д.

Спросом у пользователей также пользуются темати-

ческие вебблиографические списки.

В основе подготовки любого издания лежат краеведческие запросы и интересы пользователей, потребность сохранить историю края, связать в единую историческую цепь судьбы ушедших, настоящих и будущих поколений читателей нашей библиотеки.

Краеведческий блок на библиотечном сайте

Уникален по своей роли в создании внутрикорпоративного пространства интранет-сайт библиотеки: его четкое функционирование обеспечивает формирование организационно-управленческой культуры библиотекарей, стабилизирует их межличностные взаимоотношения.

Современная библиотека должна восприниматься и населением, и властью как субъект деятельности по формированию безбарьерной среды. Принцип открытости предусматривает обеспечение свободного доступа к краеведческим ресурсам библиотеки и удалённым пользователям. С появлением новых коммуникативных возможностей появился бурно развивающийся канал краеведческих виртуальных информационных запросов. Развитие виртуальных сервисов расширяет возможности поиска и быстрого получения библиографической и полнотекстовой информации в режиме on-line. Поэтому сейчас очень востребована у пользователей электронная доставка документов краеведческой тематики, позволяющая заказать копии статей из периодических изданий и сборников, фрагменты книг объемом не более 15% издания из фонда библиотеки.

На сайте расположены:

- информация о краеведческой деятельности библиотеки и базах данных;
- фактографическая справка о городе (истории и современности);
- информация о памятных местах и знаменитых земляках

- города;
- полный перечень фамилий «Почетные граждане Мариуполя»;
  - электронные версии основных и наиболее ценных краеведческих документов (электронные книги, дайджесты);
  - литературное краеведение;
  - ссылки на наиболее крупные и стабильные Интернет-ресурсы, посвященные городу и региону;
  - виртуальный калейдоскоп (о названии города, интересные факты и события и т.д.);
  - познавательное on-line-лото «Знакомьтесь, Мариуполь», с помощью которого в игровой форме можно познакомиться со знатными земляками, памятными местами города, знаменательными событиями и т.д.

Все перечисленные элементы образуют систему и связаны взаимными ссылками.

Туристическое краеведение. Приазовский край известен как мощный индустриальный центр Украины, но малоизвестен как туристический. Однако он имеет большой природно-рекреационный и историко-культурный потенциал. Поэтому начатый в 2014 году проект «Туристическое краеведение» имеет свое продолжение. Данный проект предполагает раскрытие туристических и экскурсионных возможностей края, исследование и описание объектов природы, истории и культуры, являющихся жемчужинами края, и выявляет направления, проблемы и перспективы развития туризма в области. Это позволяет библиотеке привлекать новых пользователей, расширять спектр предлагаемых услуг, повышает авторитет библиотеки в местном сообществе. С этой целью раздел сайта наполнен следующими туристическими маршрутами: «История Приазовского края – от древности и до наших дней», «Памятные места Мариуполя»; «Приазовье – колыбель украинского казачества», «Наследие предков – нашим потом-

кам» (обычай, обряды и культурные ценности Приазовского края), и т.д.

Краеведческие ресурсы библиотек постоянно развиваются и воплощаются в новых формах. Краеведческая информация давно вышла за стены библиотеки и стала частью мировых информационных ресурсов. Представляя ее в глобальной сети Интернет или на локальных носителях, библиотека не только обеспечивает доступность создаваемой информации, но распространяет знания о своем регионе, способствует формированию и развитию информационных краеведческих потребностей. Несомненно, эта деятельность способствует наращиванию интеллектуального потенциала родного края, сохранению культурного наследия региона и, конечно же, обеспечивает право каждого человека на свободный доступ к информации.

УДК 027.7:06.055.8

Міліціна Л. В.

Публікаційна активність співробітників наукової бібліотеки Маріупольського державного університету

Пожвавлення інтересу наукової спільноти сучасного українського суспільства до представлення результатів своїх напрацювань у виданнях різного плану сьогодні є прогресуючим процесом. Цей факт обумовлює потребу у створенні праць, що можуть висвітлити доробки певних наукових установ у цій галузі, систематизувати напрями та характер досліджень, визначити їхнє значення тощо. Слідом за іншими науковими бібліотеками ВНЗ, слідкуючими за публікаціями своїх співробітників, до загальної тенден-

ції долучилася і наукова бібліотека Маріупольського державного університету (далі – НБ МДУ).

Хронологічні рамки дослідження з публікаційної активності співробітників НБ МДУ охоплюють період з 2012 р. (26 грудня 2011 року бібліотеці МДУ було присвоєно статус наукової) до 2016 р. Праці, створені протягом цього часу (загалом нараховується 46 публікацій), відрізняються різноманітністю та потребують як детального розгляду, так і певного узагальнення. Практичне осмислення та доведення до широкого загалу цього добробку є актуальним завданням, розв'язання якого є метою дослідження.

Джерелами для роботи виступають власне праці співробітників НБ МДУ, опубліковані у професійних журналах та в науково-методичних збірниках НБ МДУ [1; 2].

Публікації співробітників НБ МДУ можна поділити на дві тематичні категорії:

- праці бібліотечної спрямованості (39 статей);
- краснавччі статті (7 статей).

Перший науково-методичний семінар, що відбувся 29 листопада 2012 р., поставив головною метою науково-дослідницької роботи вдосконалення практичної діяльності бібліотеки через надання методичних рекомендацій, аналіз актуальних проблем та передового досвіду у галузі.

Результатом реалізації наміченого курсу стала низка статей, присвячена вивченню бібліотечного фонду бібліотеки за аспектами його організації та використання. І. В. Запорожець, зав. сектору комплектування, у своїй статті відобразила порівняльний аналіз оновлення та використання фонду НБ МДУ, після чого зробила висновки, що головною причиною зниження усіх основних показників бібліотечної діяльності є недостатнє фінансування, і у придбанні наукових видань бібліотеці необхідно дотримуватись підходу, спрямованого на збільшення кількості назв

придбаних книг. С. В. Натяма, зав. відділу збереження фонду, надала методичні рекомендації до вивчення фізичного стану фонду. Л. В. Капканець, зав. сектору читальних залів, аналізуючи підсобні фонди читальних залів, дійшла висновку, що головною проблемою є застарівання фонду. А. В. Гельвіх, провідний бібліограф, працюючи з Фондом рідкісної та цінної книги, відмітила, що кожен екземпляр колекції заслуговує окремої доповіді. У зв'язку з цим, було розроблено спеціальну форму паспорту, що включає усі дані на видання. Н. О. Ковтуненко, зав. відділу комплектування та наукової обробки документів, спираючись на статистичний фактаж, виявила необхідність збільшувати об'єм фонду за рахунок зростання щорічних надходжень і вдосконалювати інформаційну роботу в бібліотеці. Не обійшли своєю увагою тему фондів також К. П. Спіченко, зав. сектору абонементів, та Л. С. Андрєєва, зав. відділу комплектування та наукової обробки документів.

Важливим напрямком роботи сучасної бібліотеки є використання інформаційних технологій. У 2012 році О. В. Дейниченко, зав. відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення, розробила сайт НБ МДУ. Історію створення власного ресурсу Олена Василівна описала у статті «Сайт библиотеки – руками библиотекарей. Из опыта создания сайта НБ МГУ». Не менш значимою подією став початок просування власного блогу заступником директора НБ МДУ С. В. Назар'євою. Світлана Володимирівна дослідила бібліотечний блогінг як незамінний інструмент для зв'язків з громадськістю, що охоплює майже всі сфери професійної діяльності, у статті «Бібліотечний блоггинг как инструментарий PR». Також практичним досвідом своєї інтерактивної роботи поділилася Н. Г. Силенко, бібліотекар І категорії абонементу навчальної літератури, у праці «Социальная сеть "ВКонтакте" как платформа для продвижения деятельности библиотек».

Інформаційні технології не лише виконують функції PR, але й полегшують інформаційний пошук через електронні каталоги. Етапи впровадження ретрокаталогізації дослідила О. В. Мулько, зав. сектору каталогізації. Загальну картину власних електронних ресурсів НБ МДУ та їх використання у роботі докладно представила директор НБ МДУ А. П. Шакула у статті «Власні електронні інформаційні ресурси наукової бібліотеки МДУ у забезпеченні навчальної та наукової діяльності університету».

Окрім зазначених напрямів бібліотечні публікації також розкривають питання, пов'язані з інформаційно-бібліографічною тематикою (Л. О. Ачко, провідний бібліотекар відділу обслуговування; З. В. Гараєва, зав. сектору інформаційного обслуговування інформаційно-бібліографічного відділу), підвищенням кваліфікації бібліотекарів (С. В. Назар'єва, заступник директора; М. Л. Шевцова, зав. сектору довідково-бібліографічного обслуговування інформаційно-бібліографічного відділу), видавничою діяльністю (А. П. Шакула, директор НБ МДУ), інтеграцією бібліотеки до світового наукового простору (І. В. Бурова, зав. інформаційно-бібліографічного відділу), соціологічними дослідженнями (Л. В. Давидова, провідний бібліотекар абонементу наукової та художньої літератури; О. І. Таранова, бібліотекар I категорії відділу обслуговування; А. П. Шакула, директор НБ МДУ), авторським правом (С. В. Назар'єва, заступник директора), культурно-масовою діяльністю (Д. А. Дунук, зав. сектору культурно-просвітницької роботи).

Неоціненний вклад у публікаційну активність співробітників НБ МДУ внесли статті краєзнавчої тематики О. В. Дейниченко, зав. відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення: «Краєзнавчі дослідження як результат впливу поняття "вузівське краєзнавство" на краєзнавство бібліотечне (досвід НБ МДУ)», «Огляд нау-

ково-дослідної краєзнавчої діяльності НБ МДУ», «Кирпичный стиль в Мариуполе», «З досвіду проведення краєзнавчих екскурсій» тощо. Своїми працями Олена Василівна популяризує історію Мариуполя та краєзнавчу діяльність, перетворюючи речі звичного навколишнього середовища на предмет унікального наукового відкриття.

Література

1. Бібліотекарям : [Статті співробітників НБ МДУ у позабібліотечних виданнях] // Наукова бібліотека Мариупольського державного університету : офіційний сайт. – Режим доступу:
<http://libr-margu.narod.ru/index/bibliotekariam/0-220>.
2. Видання бібліотеки : [Статті співробітників НБ МДУ, присвячені бібліотечній роботі] // Наукова бібліотека Мариупольського державного університету : офіційний сайт. – Режим доступу:
http://libr-margu.narod.ru/index/vydannia_nb_mdu/0-17#nddb.

УДК 025.173:025.7/.9

Натяма С. В.

Використання видавничої продукції бібліотеки у забезпеченні збереження документного фонду наукової бібліотеки Мариупольського державного університету

Неодмінною складовою заходів щодо забезпечення збереження документів у науковій бібліотеці Мариупольського державного університету (далі – НБ МДУ) є видав-

нича продукція, яку розроблює та випускає відділ зберігання фондів.

Мета цієї продукції – допомога працівникам бібліотеки у питаннях збереження документного фонду на всіх етапах його організації та використання і подовження максимального терміну використання документного фонду НБ МДУ.

Основними виданнями відділу є методичні матеріали та пам'ятки, які були оформлені протягом останніх років.

Працівниками відділу розроблено «Методику вивчення фізичного стану документного фонду НБ МДУ», яка пропонує етапи проведення обстеження фізичного стану та виявлення характеру пошкодження документів, на підставі чого заповнюється Паспорт фізичного стану документа, а загальні відомості про фізичний стан фонду вказуються у Паспорті збереження документного фонду бібліотеки. Це дозволяє отримати загальну картину стану фонду в цілому та прогнозувати подальше планування заходів з його відновлення, а також оцінювати матеріальні витрати на їх реалізацію.

Дана Методика була опрацьована на навчально-практичному семінарі для працівників НБ МДУ, на якому були розглянуті матеріальна конструкція книги, характер пошкодження документів, а також надані рекомендації щодо вивчення фізичного стану документів, підтримки нормативних режимів зберігання документів тощо.

Для працівників бібліотеки була розроблена «Пам'ятка про матеріальну відповідальність за збереження фонду», яка регламентує їх права та обов'язки, дотримування ними встановлених правил обліку, зберігання та використання бібліотечного фонду, а також їх відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок невиконання покладених на них трудових обов'язків.

Після створення в НБ МДУ Фонду рідкісних та цін-

них книг (*далі – ФРЦК*) були розроблені та надруковані пам'ятки:

- «Пам'ятка про порядок експонування та копіювання документів Фонду рідкісних та цінних книг НБ МДУ», яка визначає умови збереження книжкових пам'яток на виставках та оглядах літератури тощо та правила виготовлення копій на документи ФРЦК;
- «Пам'ятка про порядок користування документами ФРЦК», яка визначає для читачів правила користування документами фонду.

Видавнича продукція відділу зберігання фондів стала підґрунтям для написання статей «Створення наукового документного книжкового фонду НБ МДУ», в якій розглянуті етапи і проблеми формування наукового книжкового фонду бібліотеки, а також питання його збереження [1], та «Методичні рекомендації щодо вивчення фізичного стану документного фонду бібліотеки», яка розглядає вивчення фізичного стану фонду як один з ключових напрямків роботи бібліотеки щодо його збереження [2].

Література

1. Натяма С. В. Создание научного документального книжного фонда НБ МГУ / С. В. Натяма // Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету : матеріали III наук.-метод. семінару, 26 лютого 2015 р. / за ред. А. П. Шакули. – Маріуполь : МДУ, 2015. – С. 85–90.
2. Натяма С. В. Методические рекомендации по изучению физического состояния документального фонда библиотеки / С. В. Натяма // Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету : матеріали IV наук.-метод. семінару, 25 лютого 2016 р. / за ред. А. П. Шакули. – Маріуполь : МДУ, 2016. – С. 107–112.

Нікольченко Ю. М.

Бібліотеки і видавнича справа у Київській Русі (XI-XIII ст.)

Протягом трьох століть у Київській Русі бібліотеки, створені при монастирях, соборах, церквах, та приватні книгозбірні були не тільки осередками освіти, науки і культури, а й єдиними у державі центрами видавничої справи, де писалися, переписувалися і перекладалися книги.

За повідомленнями літописних джерел та сучасників у Київській Русі в XI-XIII ст. існувала розгалужена мережа бібліотек. За підрахунками вчених, книжковий фонд Київської Русі на кінець XIII ст. становив 130-140 тис. томів [4, с. 312]. Бібліотеки створювалися при монастирях, соборах і церквах. Відомі також унікальні за своїми колекціями князівські книгозбірні Святослава Ярославича (1027–1076), Святослава (Святоші) Давидовича Чернігівського (1080–1143), Володимира Васильковича Волинського (1249–1288). Власні книжкові зібрання були в ігумена Печерського монастиря у Києві – Феодосія Печерського (бл. 1009–1074) та у його учнів – ченців Даміана Цілителя, Григорія Чудотворця, Іларіона Схимника. Велику бібліотеку мав Клим Смолятич (р.н. невід. – після 1164) – книжник і філософ, знайомий з працями давньогрецьких філософів. Згодом він став київським митрополитом.

Першу відому на Русі бібліотеку заснував у 1037 р. великий київський князь Ярослав Володимирович Мудрий (977–1054) при Софійському соборі у Києві. За підрахунками книгознавців у ній могло зосереджуватися понад 950 томів, насамперед богослужбових книг: Євангелія, Псалти-

рі, Службники, Требники, Устави, Мінеї, Апостоли та ін., а також світська література грецькою, арабською, латинською мовами: твори Геродота, Еврипіда, Демосфена, Аристотеля, Плутарха, Ксенофонта, збірник «Олександрія» про життя Олександра Македонського, хроніки Іоанна Малали, Георгія Амартола і Георгія Сінкелла, «Історія іудейської війни» Йосифа Флавія, «Християнська топографія» Козьми Індікополова, «Джерело знань» Іоанна Дамаскіна, «Повість про Акіра Премудрого», перекладена із сирійської мови тощо [5, с. 174–175].

Унікальною за своїм фондом була бібліотека Печерського монастиря, заснованого у 1051 р. ченцями Антонієм та Феодосієм. За Студійським монастирським статутом бібліотека перебувала під патронатом призначеного ігуменом брата-бібліотекаря.

При багатьох бібліотеках було відкрито скрипторії – своєрідні книгописні майстерні, які були, по суті, єдиними центрами становлення і розвитку видавничої справи у Київській Русі в XI–XIII ст.

Складаючи похвалу Ярославу Володимировичу, літописець Нестор у «Повісті минулих літ» підкреслює його роль у налагодженні книжної справи: «І до книг він мав нахил, читаючи [їх] часто вдень і вночі. І зібрав він писців многих, і перекладаючи вони з гречизни на слов'янську мову і письмо [святеє], і списали багато книг; ... многи списавши, положив [їх] у церкві святої Софії, що її спорудив він сам» [3, с. 89, 91].

Про «книжное строение» у бібліотеці Печерського монастиря розповідається і на сторінках Києво-Печерського патерика. Так, вище згаданий чернець Іларіон Схимник, «дуже вміло міг писати книги у день і вночі у келії отця Феодосія» [2, с. 69].

Найбільша книгописна майстерня, де працювала велика кількість писців, була при Софії київській. У ній пра-

цювали фахівці духовного звання і ремісники-міряни. За ігуменства Феодосія процес книговидавництва у Печерському монастирі набув цехової організації. Найактивнішу участь у книжковій справі брав сам Феодосій, а також ченці Никон та Іларіон Схимник.

У Софії новгородській серед понад ста писців, що залишили свої автографи на книгах, близько половини були писцями-ремісниками. Крім Києва, видавнича справа розвивалася у монастирських, соборних і церковних бібліотеках Володимира Волинського, Галича, Новгорода, Переяславля, Ростова, Чернігова.

Широка потреба у книгах породила на Русі специфічну галузь ремесла, в якій працювало багато фахівців. Крім книгописців і палітурників, тут були редактори, перекладачі, художники, майстри пергаменту, ювеліри.

На час прийняття Руссю християнства у 988 р. вже існувала велика кількість перекладів богословських та історичних творів церковно-слов'янською мовою. Вони з'явилися завдяки місії Кирила (бл. 827–869) і Мефодія (бл. 815–885) у 863 р. в Моравії. Проте вже у другій половині XI ст. видавці книг з бібліотек Софії київської і Печерського монастиря здійснювали переклади безпосередньо з грецької і латинської мов.

Власна література Русі, створена у книгописних майстернях бібліотек церковно-слов'янською мовою, дійшла до сьогодення у кількості близько 90 духовних і світських книг, основними темами яких були прийняття нової релігійної системи – християнства східного обряду, княжі суперечки і боротьба з кочовиками [1, с. 227].

Видана у Київській Русі книга, як і в усій середньовічній Європі, коштувала дуже дорого. Автор приписки до знаменитого Мстиславового Євангелія (бл. 1115 р.) зауважував, що «...цену же євангелія сего един Бог ведает» [4, с. 313].

Література

1. Брайчевський М. Ю. Утвердження християнства на Русі / М. Ю. Брайчевський. – К. : Наукова думка, 1988. – 260 с.
2. Києво-Печерський Патерик / Репринт. вид. Д. І. Абрамовича. – К. : Час, 1991. – 280 с.
3. Літопис руський / пер. з давньорус. Л. Є. Махновця. – К. : Дніпро, 1989. – 591 с.
4. Толочко П. Київська Русь / П. Толочко. – К. : Абрис, 1996. – 360 с.
5. Толочко П. Ярослав Мудрий / П. Толочко. – К. : Вид. дім «Альтернативи», 2002. – 272 с.

УДК 655.59:027.7

Орехова С. Є.

Видавнича справа як складова інформаційних послуг діяльності бібліотек ВНЗ

Структурним підрозділом вищого навчального закладу (ВНЗ) є бібліотека, діяльність якої спрямована на надання широкого спектру інформаційних та сервісних послуг. ВНЗ є самостійною, складною організацією обслуговування, генерує сегмент ринку послуг освіти, який утворює інформаційний ринок в сфері послуг.

Види інформаційних послуг та продуктів, які надає бібліотека, різноманітні, вони сформовані в асортиментні групи: інформаційні послуги / продукти, що надаються в результаті документного, бібліографічного, фактографічного обслуговування, інформаційні дослідження, комплек-

сні інформаційні заходи, довідково-консультаційні послуги (виставки, конференції, презентації та інш.), видавнича діяльність.

Враховуючі насиченість асортиментних груп послуг, бібліотека ВНЗ є одним з розвинених користувачів інформаційних технологій.

Удосконалення нових форм сервісного бібліотечного обслуговування, пов'язаного із використанням сучасних програмних продуктів, надає споживачеві особливої цінності очікуваних послуг. В. Брежнева вважає важливим чинником оптимізації бібліотечно-інформаційного обслуговування проведення маркетингових досліджень [2].

Сучасна обчислювальна техніка та доступ до мережі Інтернет призвели до можливості обробляти все зростаючий потік електронних публікацій, тому в умовах загальної інформатизації суспільства електронні бібліотеки набувають дедалі більшого значення в напрямі реалізації освітньої функції в соціумі. Електронна бібліотека стає мережевим підрозділом традиційної бібліотеки, усуває її загальноприйняті межі, об'єднує по мережевих каналах Інтернету інформаційні ресурси з ресурсами інших бібліотек України і навіть світу в єдиному медійному просторі.

Колекції інформаційних ресурсів – найпоширеніша форма організації інформаційних ресурсів на веб-сайтах бібліотек. Об'єктами для створення колекції електронних документів у вигляді файлів з текстовою, графічною або мультимедійною інформацією є:

- електронні копії поцифрованих документних колекцій (частин фонду активного попиту, краєзнавчого фонду, фонду рідкісних та цінних видань);
- вибірково-електронні копії статей, які формуються на основі послуг сканування;
- електронні версії літературних та публіцистичних видань вітчизняних, зарубіжних авторів.

Спостерігається активне впровадження та популяризація бібліотечно-інформаційних ресурсів, постійно створюються нові масиви власних електронних продуктів, для цього використовуються широкі спектри лінгвістичних технологій інформаційного пошуку та забезпечується оперативний доступ до інформації. Тому що в умовах сучасного світу, саме автентичність та швидкість доступу до інформації є вищим пріоритетом як для користувачів, так і для бібліотек.

О. Баркова запропонувала в межах концепції популяризації наукової інформації через національні електронні інформаційні ресурси реалізувати єдину технологічну схему створення, оброблення й використання наукової електронної інформації: «автор – видавництво – бібліотека – інформаційні мережі» [1].

З огляду на це, крім роботи з традиційними документами бібліотека займається пошуком, аналізом і збереженням електронної продукції, забезпечує доступ до електронних ресурсів, проводить каталогізацію електронної продукції, проводить діяльність щодо пошуку, відбору, обробки та первинного аналізу дедалі зростаючих масивів інформації. І для оптимального використання накопичених ресурсів бібліотека забезпечує їх упорядкування, структурування і продуктивну організацію функціонування в інформаційних системах. Персонал бібліотеки розширює методи та засоби роботи з інформаційними потоками, засвоює технологію архівування джерел електронної інформації і їх аналітико-синтетичного оброблення, а також створення і використання нових інформаційних продуктів [3].

Доступ до світових наукових баз даних, таких як Web of Science та Scopus, є у небагатьох вищих навчальних закладах України через дуже високу передплату, і це безперечно є негативним фактором, що потребує найшвидшого вирішення.

Слід визначити наступні основні напрями науково-видавничої діяльності бібліотеки ВНЗ:

- видавничі здобутки бібліотеки за основними проблемно-тематичними напрямами досліджень;
- популяризація науково-видавничої діяльності шляхом проведення виставок та презентацій;
- доступ до інформації про наукові видання та до текстів видань.

Як результат такої діяльності та на базі використання інформації електронних і друкованих ЗМІ, всіх видів фондів бібліотеки, інших відкритих джерел інформації мають бути підготовлені інформаційно-аналітичні та аналітично-прогнозні продукти, наукові видання ВНЗ.

Напрямами інтеграції наукового видання ВНЗ до міжнародного наукового інформаційного простору є:

- інтеграція у наукометричні бази даних і пошукові системи (наприклад, Index Copernicus (Польща), RePEc (США), Google Академія), які надають оцінку якості видання, відстежують цитування опублікованих робіт, складають рейтинги публікацій, авторів, наукових установ;
- надання повнотекстового доступу до видання за допомогою вітчизняних і зарубіжних електронних бібліотек, баз даних вітчизняної і зарубіжної наукової періодики;
- розміщення інформації про видання у вітчизняних і міжнародних бібліографічних базах даних.

Використовуючи можливості web-порталу, слід у межах спеціалізованого розділу, наприклад «Науково-видавниче життя», представляти актуальну інформацію:

- про нові наукові видання;
- нещодавно опубліковані видання (монографії, наукові каталоги та довідники, збірники наукових праць тощо) з відсилкою до їх електронних версій та проведені презентації наукових видань;

- бази даних публікацій співробітників ВНЗ;
- основні відомості про наукові журнали та періодичні видання із посиланням на електронний архів випусків;
- електронний архів науково-довідкових видань, матеріали якого згруповано за двома ознаками: найменування структурного підрозділу або характер видання (монографії; путівники, довідники; каталоги, бібліографічні покажчики; збірники архівних документів та археографічні посібники; науково-методичні посібники); передбачено також пошук по усьому масиву електронних, у т.ч. оцифрованих видань;
- статистичні дані про обсяги видавничої діяльності бібліотеки ВНЗ.

Таким чином, видавнича справа бібліотеки є інформаційною послугою з виробництвом інформаційних продуктів. Питання з інформаційного наповнення електронних ресурсів у бібліотеках ВНЗ актуальне, спостерігається формування нового, комп'ютеризованого середовища для якісного бібліотечно-інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів бібліотек ВНЗ та її власної науково-видавничої справи. Видавнича діяльність потребує удосконалення управління та впровадження сучасних методів і прийомів, що дозволяють забезпечити задоволення потреб людини, соціальних груп і суспільства в цілому з урахуванням раціонального використання наявних ресурсів.

Література

1. Баркова О. В. Путь онлайнового документа в библиотечном технологическом процессе / О. В. Баркова // Б-ки нац. акад. наук : пробл. функционирования, тенденции развития. – К. : НБУВ, 2003. – Вып. 2. – С. 209–216.
2. Брежнева В. В. Информационное обслуживание и услуги, предоставляемые библиотеками и службами инфор-

мации предприятий / В. В. Брежнева, В. А. Минкина. – СПб. : Профессия, 2004. – 304 с.

3. Таланчук О. Б. Электронна бібліотека – потреба часу [Електронний ресурс] / О. Б. Таланчук // Наук. б-ка Хмельницького нац. ун-ту. – Режим доступу: <http://library.tup.km.ua/> – Назва з екрану.

УДК 027.5:025.12

Яковенко Ю. Е.

Издательская деятельность как средство формирования позитивного имиджа библиотеки

Мы и сами не заметили, как стали информационным обществом: мы продаем и покупаем информацию, ведем информационные войны. И миром давно уже правят не деньги – им владеет тот, кто владеет информацией.

В этих условиях существование не только частного бизнеса, но и бюджетных учреждений попало в прямую зависимость от того, умеет ли организация правильно подать информацию о себе. Позитивный или негативный имидж – вот что сегодня определяет судьбу любой организации, учреждения, компании. Не стали исключением и библиотеки.

Для чего нужен библиотеке позитивный имидж? Оправдают ли себя затраты рабочего времени и финансовых средств, направленные на его достижение, поддержание и формирование?

Для начала нужно ответить на вопрос: «Что же такое имидж?». Множество авторов, исследовавших этот вопрос, дают собственные формулировки. Если вывести из них «среднеарифметическое», то получим такое определение:

«Имидж – это образ, совокупность устоявшихся понятий и представлений, сформировавшихся у группы людей по отношению к конкретному человеку либо организации».

Следовательно, библиотечным имиджем можно считать систему представлений, сложившихся у населения о самой библиотеке, ее сотрудниках и о профессии библиотекаря в целом.

Благоприятный имидж библиотеки помогает привлечь пользователей, создать климат для инвестиций, обеспечить приток в профессию способной молодежи. Формирование положительного имиджа во многом обеспечивает библиотеке достижение прочного положения в системе сообщества, повышает ее авторитет и привлекательность для различных целевых аудиторий, а, следовательно, и обеспечивает ей успех в основной деятельности.

На формирование имиджа библиотек влияет множество факторов – от авторитетности и компетентности руководителей и профессионализма персонала до внешнего и внутреннего дизайна библиотеки. И, конечно же, – умение грамотно, качественно и интересно подать информацию о себе.

Последнему во многом содействует собственная издательская деятельность библиотек. При грамотной организации это направление работы предоставляет библиотеке ряд возможностей в укреплении своего авторитета.

Основной ее целью можно считать стимулирование диалога в системе «библиотека-читатель». Кроме того, издательские продукты библиотеки призваны рекламировать ее фонды и предоставляемые библиотекой услуги, содействовать продвижению книги и чтения, сохранению историко-культурного наследия, в том числе краеведческого характера.

На сегодня в издательской практике Центральной библиотеки им. В. Г. Короленко можно выделить три основ-

ных направления деятельности: библиографическое, рекламно-информационное и методическое. А качество издательской продукции составляет достойную конкуренцию продукции городских издательств. Добиться высокого полиграфического уровня печатных изданий удалось благодаря широкому использованию компьютерных технологий и творческих способностей библиотекарей.

Само собой, наибольший эффект в плане формирования позитивного имиджа библиотеки дает выпуск рекламно-информационных изданий различных форм.

В нашей библиотеке это:

- буклеты;
- брошюры;
- рекламные листовки, флайеры, плакаты;
- визитки;
- оформительский материал для выставок;
- каталоги;
- памятки;
- рекомендательные указатели;
- рекомендательные списки.

Данная продукция находит своих читателей в основном во время массовых мероприятий, проводимых библиотекой: концертов, литературных вечеров, юбилейных вечеров, презентаций, конференций, конкурсов.

Так, для предварительного оповещения пользователей обязательно издаются фирменные приглашения, личные приглашения для гостей и журналистов, оформляются афиши, рекламные плакаты, которые размещаются на рекламном стенде библиотеки. Открытие каждой экспозиции в библиотеке сопровождается подготовкой специальных буклетов о творчестве авторов вернисажей.

Еще одним ярким примером издательской деятельности Центральной библиотеки им. В. Г. Короленко могут служить рекомендательные библиографические персо-

нальные указатели, посвященные знаменитым землякам. Такие были подготовлены сотрудниками информационно-библиографического отдела к юбилеям почетных граждан Мариуполя: Аркадия Проценко (2016), Светланы Отченашенко (2015), Ефима Харабета (2014). Также к юбилеям были изданы указатели: «Фролов Юрий Михайлович» (2009), «Митрополит Игнатий» (2011), «Гольдберг С. И.» (2013) и другие. Следует отметить, что грамотно, качественно оформленный указатель всегда свидетельствует о высоком уровне профессионализма его составителя и повышает престиж как информационно-библиографического отдела, так и библиотеки в целом.

Ежегодно издается «Календарь знаменательных и памятных дат», в котором находят отражение даты и события, значимые для Приазовья. Отдел электронной информации и автоматизации библиотечных процессов готовит и издает информационные списки, краеведческие дайджесты из различных серий: «Улицами старого Мариуполя», «Из глубины столетий», «Краеведы нашего города» и др. Эти издания превратились в своего рода иллюстрированные справочники по истории и культуре родного края и служат незаменимым источником краеведческой информации для пользователей библиотеки.

Издаются в библиотеках ЦБС и малые формы библиографии – информационные списки новинок, закладки, библиографические досье, памятки в помощь учебному процессу, такие как: «Как написать конспект?», «Как подготовить реферат?». Они содержат различные способы подачи материала: текст, рисунки, схемы.

Важно отметить, что вся рекламная продукция, изданная в библиотеке, несет на себе элементы выработанного в Центральной библиотеке корпоративного стиля: логотип библиотеки, фирменные цвета, слоганы.

Также весь раздаточный материал – листовки, визит-

ки, флайеры, путеводители, брошюры и буклеты – обязательно содержит контактные данные библиотеки. А именно: адрес, телефон, e-mail. Указано здесь и время работы учреждения.

Издательская деятельность Центральной библиотеки им. В. Г. Короленко в рекламно-информационном плане за годы работы сформировала свои традиции и стандарты. А ее эффективность подтверждается увеличением посещаемости библиотечных мероприятий и количества новых читателей. Положительный имидж Центральной городской библиотеки, сформированный много лет назад, и сегодня благодаря качественной, продуманной информационно-рекламной деятельности остается в городе на высоком уровне: библиотеку считают стабильным и высококвалифицированным партнером как читатели, так и коллеги, спонсоры, представители городской администрации.

РОЗДІЛ II
ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК. НОВА
НАУКОВО-ВИДАВНИЧА МОДЕЛЬ
БІБЛІОТЕК ВНЗ

УДК 027.7(477):025.12

Манякіна О. С.

Дьячкова М. А.

Видавнича діяльність як різновид
внутрішньої комунікації бібліотек ВНЗ

Бібліотеки вищих навчальних закладів у всі часи свого існування були не лише інформаційними центрами для студентів та викладачів, а і важливими джерелами наукових, культурних та соціальних досліджень усіх сфер життєдіяльності суспільства. Обмін інформацією у них здійснюється завдяки процесу комунікації. Одним із видів комунікації можна вважати розповсюдження власної друкованої продукції бібліотек, що здійснюється в межах видавничої діяльності.

Відповідно до закону України «Про видавничу справу», видавнича діяльність – це організаційно-творча, господарсько-виробнича діяльність видавців, спрямована на підготовку і випуск у світ видавничої продукції [5]. Зазвичай в межах видавничої діяльності бібліотеки ВНЗ друкують різноманітні бібліографічні покажчики, методичні рекомендації, бюлетені надходжень тощо.

Комунікація – це процес обміну інформацією між двома чи більше суб'єктами діяльності. Нині комунікацію можна розподілити за багатьма ознаками. На рівні організації загалом прийнято виділяти два рівні комунікативної діяльності – внутрішній і зовнішній.

Внутрішній рівень комунікації представлений передачею даних між структурними підрозділами чи співробітниками у відповідній установі.

Зовнішній полягає у зв'язку з представниками інших організацій. Обидва напрями комунікативної діяльності задовольняють інформаційні потреби користувачів, дають змогу дослідити актуальні проблеми, що цікавлять суспільство.

Зосередимо увагу саме на внутрішньому рівні комунікації бібліотек ВНЗ, ефективність якого залежить від співпраці зі структурними підрозділами університету, його викладачами та студентами.

Розкрити особливості здійснення внутрішньої комунікації через видавничу справу спробуємо на прикладі діяльності наукових бібліотек Маріупольського державного університету (далі – МДУ), Сумського державного університету (далі – СумДУ) та НБ ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Наукова бібліотека ВНЗ є структурним підрозділом університету, що здійснює документальне та інформаційне забезпечення навчально-виховного та наукового процесів.

В межах науково-дослідної роботи НБ МДУ формує бібліографічні показчики. Це є одним із основних напрямів видавничої справи бібліотеки.

Відповідно до ГОСТ 7.0-99, бібліографічний показчик – це бібліографічний посібник значного об'єму зі складною структурою і науково-довідковим апаратом [2].

Співробітники НБ МДУ формують бібліографічні показчики за наступною тематикою: праці вчених університету (наразі випущено 13 показчиків); публікації кафедр МДУ (підготовлені бібліографічні показчики кафедр історичних дисциплін, української філології, дошкільної освіти, міжнародної економіки, міжнародних відносин та зовнішньої політики, німецької філології, культурології та

інформаційної діяльності); інформ-моніторинг ЗМІ про МДУ (починаючи з 2008 року); «Мариуполь и Приазовье» (показчик у 3 частинах, що належить до серії «Фонд рідкісних та цінних книг») [4].

Також готуються методичні рекомендації з використання інформаційних технологій в бібліотеці. В них міститься інформація щодо роботи з електронними каталогами та картотеками в інформаційно-пошуковій системі «ІРБІС»; з ключовими словами, змістом, анотацією, що надаються в електронному каталозі; створення віртуальних виставок.

Починаючи з 2012 р., проводяться щорічні науково-практичні семінари, на яких розглядаються результати наукової та практичної діяльності співробітників бібліотеки. Тези виступів друкуються у збірнику матеріалів «Науководослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету».

Видавнича діяльність бібліотеки СумДУ представлена такими виданнями: бюлетені нових надходжень, поточні інформаційні списки, рекомендаційні списки, бюлетені заходів бібліотеки та бібліографічні показники.

Співробітники бібліотеки СумДУ формують бібліографічні показники про друковані праці викладачів університету за поточні роки та іменні біобібліографічні показники заслужених професорів університету з приводу їх ювілеїв (наприклад: «Почесний професор Сумського державного університету Микола Григорович Кононенко : біобібліографічний показник», «Заслужений професор Сумського державного університету Світлана Олексіївна Швачко: до 80-річчя від дня народження : біобібліографічний показник») [1].

Важливим аспектом видавничої справи бібліотеки СумДУ є підготовка поточних інформаційних списків. Вони готуються за наступними темами: «Проблеми вищої

школи», «Вища освіта за напрямками підготовки та технології викладання відповідних дисциплін», «Сучасна вища медична освіта», «Проблеми наукової сфери України», «Сучасна економіка. Проблеми та перспективи», «СумДУ на сторінках преси», «Юридична наука і практика», «Нове в діагностиці та лікуванні» [1].

Наукова бібліотека ім. М. Максимовича – структурний підрозділ Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Наукова бібліотека сьогодні є однією з найбільших і найстаріших вузівських бібліотек.

Одним з аспектів видавничої діяльності наукової бібліотеки ім. М. Максимовича є випуск звичайних та анотованих бібліографічних покажчиків. Співробітники бібліотеки готують щомісячно аналітично-інформаційний бюлетень «Вища школа в Україні і за кордоном» та щоквартальний анотований огляд «Київський університет на шпальтах періодичних видань» [3].

Оскільки бібліотека є однією з найбільших вузівських бібліотек в Україні, досить часто друкуються монографії.

Отже, в межах внутрішньої комунікації бібліотек ВНЗ одним із ключових напрямів на сьогодні є видавнича діяльність. Співробітники бібліотек готують та розповсюджують власні друківані праці, які більш повно задовольняють інформаційні потреби користувачів.

Література

1. Бібліотека Сумського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.sumdu.edu.ua/undefined/>. – Заголовок з екрану.
2. Информационно-библиотечная деятельность, библиография. Термины и определения: ГОСТ 7.0-99. – Чинний від 01.07.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifap.ru/library/gost/7099.pdf>.

3. Наукова бібліотека імені М. Максимовича [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/title4.php3>. – Заголовок з екрану.
4. Наукова бібліотека Маріупольського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libr-margu.narod.ru/>. – Заголовок з екрану.
5. Про видавничу справу: Закон України від 05.06.1997 № 318/97-ВР, редакція від 25.02.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80>.

УДК 021.7:004.738.5

Назарьева С. В.

Издательская модель университетских библиотек

Переосмысление традиционных представлений о месте библиотеки в системе научной коммуникации привело к организационным, методичным, технологичным изменениям в издательской деятельности академических библиотек.

Отличительной чертой новой издательской модели вузовских библиотек является приоритетная ориентация на потребности автора-ученого. Информационно-аналитическое обеспечение научной деятельности вуза привело к формированию в библиотеке нового типа информационного сотрудника и новых структур. Сотрудник библиотеки должен свободно ориентироваться в интеллектуальной

среде ученого, использовать поисковые технологии, работать с метаданными и так далее. Процесс интеллектуализации профессии библиотекаря обусловлен необходимостью сопровождения автора на протяжении всего цикла научного исследования (от информирования и доступа к ресурсам до распространения результатов исследования, анализа и оценки его результатов).

Издательская модель академических библиотек Library Publishing сформировалась в конце 1990-х гг. и реализована на данный момент в 115 библиотеках США, Канады, Австралии, Соединенного Королевства Великобритании, ЮАР, Швеции и Германии. Library Publishing обеспечивает процессы редакционной обработки, публикации, сохранения электронных архивов, интеграцию в отечественные и мировые базы данных. Новая модель преимущественно реализуется в онлайн-изданиях, будь то публикация монографии в репозитории, сборника конференции на открытой платформе или статьи на сайте журнала.

Современные издания требуют использования современных информационно-технологических средств. Для реализации модели Library Publishing библиотеки используют не только платные, но и бесплатные платформы:

- для репозитариев: ePrints, DSpace;
- для e-журналов: DPubS, ePublishing Toolkit, HyperJournal, Open Journal Systems (див. Open Science in Ukraine, <http://www.openscience.in.ua/ru/about>);
- для поддержки научных конференций: EasyChair (www.easychair.org) и Open Conference System (<https://pkp.sfu.ca/>);
- для поиска и сбора OAI-метаданных – Open Harvester Systems (OHS) (<https://pkp.sfu.ca/ohs/>);
- для библио- и наукометрических исследований можно использовать Google Scholar, РИНЦ, для информетри-

ческого анализа – Article-Level Metrics (<http://articlelevel-metrics.plos.org>);

- для проверки на плагиат (<http://www.antiplagiat.ru/> и др.) и др.

Двустороннее сотрудничество с издательствами вузов – самый распространенный тип сотрудничества в рамках анализируемой модели. Треть участников включает в процесс типографию, технические центры или другие подразделения вуза.

Три четверти участников не имеют совместный с вузовскими издательствами бюджет. Основным источником финансирования является, прежде всего, бюджет библиотеки, при этом возможно использование грантов, целевых субсидий и т.д.

Основные изменения в издательской деятельности в рамках модели Library Publishing коснулись этапов подготовки к печати и пост-пресс мониторинга. Это нашло отражение в изменениях библиотечной структуры, а именно: появились новые сервисные службы, центры или секторы, обслуживающие авторов-ученых именно на этих этапах.

Библиотека в качестве службы поддержки научных публикаций реализует издательскую деятельность в нескольких направлениях: во-первых, поддерживает публикацию новых изданий, во-вторых, занимается оцифровкой и публикацией архивов. Этим направлением, как правило, занимается научно-редакционный отдел библиотеки. Функции сотрудников отдела включают:

- сопровождение институционального репозитория;
- участие в издании университетских научных журналов;
- работу с платформой Open Conference Systems;
- регистрацию изданий, получение ISBN, ISSN, DOI;
- оцифровку архивов.

Кроме того, информационно-аналитический отдел занимается измерением влияния и видимости результатов

научных исследований, используя эффективные механизмы увеличения публикационной активности: создает профили ученых, проводит библиометрические исследования, определяет импакт-фактор журналов, индексы цитирования статей, рейтинги авторов и институтов и проч. Кроме этого отдел проводит семинары и тренинги для преподавателей вуза.

Отечественные библиотеки как издатели научной литературы объединяются вокруг проектов по поддержке научной деятельности вуза, в рамках которых создают базы данных, обмениваются информацией, методиками и т.д. Информационную поддержку ученым обеспечивают:

- страница в социальной сети Facebook «Бібліотека – науковцю» (<https://www.facebook.com/biblio.nauk/>, НБ МГУ);
- волонтерский проект «Українські наукові журнали» (<http://usj.org.ua/>);
- перспективный корпоративный проект университетской секции УБА «Бібліосинергія» (<http://gakogerd.16mb.com/>, координатор НТБ ДНУЖТ).

Реферативную информацию о результатах научной деятельности отечественных ученых содержит всеукраинская реферативная база данных «Україніка наукова». «Наукова періодика України» содержит электронный архив (репозитарий) научных периодических изданий Украины. Портал УРАН (<http://journals.uran.ua/>) поддерживает издателей научной периодики на платформе OJS в Украине и стал базой для технологического комплекса для обеспечения мониторинга научной деятельности «Українського індексу наукового цитування» (<http://uincit.uran.ua>).

Автоматизация издательских процессов улучшает возможности обмена научной информацией. Работа с современными издательскими технологиями, интеллектуализация труда библиотекаря требует от современного библиотекаря новых знаний и навыков, повышения уровня

компетенції. Внедрення моделі Library Publishing збільшує вплив бібліотеки як головного суб'єкта діяльності по підвищенню рейтинга наукових видань вуза.

Література

1. Бахчиванджі Г. П. Інформаційно-аналітичний сектор університетської бібліотеки [Електронний ресурс] / Г. П. Бахчиванджі // Вісник Одеського національного університету. Сер.: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2014. – Т. 19. – Вип. 1. – С. 93–100. – Режим доступу: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FIL_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vonu_bbk_2014_19_1_9.pdf.
2. Колесникова Т. А. Видання наукової періодики в університетах: нові завдання, учасники, технології [Електронний ресурс] / Т. А. Колесникова, І. А. Ключник // Наука та прогрес транспорту. Наука і прогрес транспорту. Вестник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту. – 2015. – № 6. – С. 183–197. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/izdanie-nauchnoy-periodiki-v-universitetah-novye-zadachi-uchastniki-tehnologii>.
3. Колесникова Т. О. Сервісні служби сучасної університетської бібліотеки: обслуговування науковців [Електронний ресурс] / Т. О. Колесникова // Безпечне інноваційне суспільство: взаємодія у сфері у сфері правової освіти та правового виховання. – 2016. – Б. с. – Режим доступу: <http://conf.nlu.edu.ua/bis-2016/paper/viewFile/3915/602>.

Охріменко О. В.

**Корпоративна діяльність як засіб інтеграції
«Вісників Маріупольського державного
університету» у світовий інформаційний
простір**

Інформаційне суспільство вимагає швидкого та безперешкодного доступу до інформації. Модернізація вищої освіти зумовлює необхідність інтенсивних змін у роботі бібліотеки вищого навчального закладу.

Бібліотека є головним інформаційним центром вуза, покликаним збирати, зберігати і надавати користувачам різномірну актуальну інформацію за їх запитом. Її головною метою можна визначити сприяння відкритості та доступності до знань у процесі навчання. Але окремо взята бібліотека в сучасних умовах і з урахуванням збільшення складності потреб користувача не може повноцінно функціонувати як центр інформації, що дає ряд передумов для створення єдиного інформаційного простору в рамках бібліотечного співтовариства.

Єдиний інформаційно-бібліотечний простір припускає організацію процесів бібліотечного обслуговування на базі сучасних інформаційних технологій, які дозволяють створювати й одночасно колективно використовувати спільні ресурси. Таким чином здійснюється інтеграція бібліотечних ресурсів в єдиний інформаційний простір України.

На сьогодні досить багато бібліотек поєднують свої фонди в корпоративні інформаційні системи. В більшості своїй бібліотеки самостійно створюють корпорації регіонального рівня, вливаються у вже існуючі корпорації,

координують свою діяльність у створенні та переробці інформації.

На початку 2014 року наукова бібліотека Маріупольського державного університету (*надалі – НБ МДУ*) уклала договір з Дніпропетровською обласною універсальною науковою бібліотекою (*надалі – ДОУНБ*) про спільну роботу бібліотек щодо реалізації проекту зі створення корпоративного каталогу аналітичного розпису періодичних видань України. ДОУНБ як координатор проекту забезпечує розсилку всіх бібліографічних описів, створених корпорацією, до всіх бібліотек-учасниць. Ми маємо право використовувати інформаційний масив періодичних видань України та здійснювати замовлення електронних копій статей. В свою чергу, у межах цієї роботи НБ МДУ виконує аналітичний розпис «Вісника Маріупольського державного університету» (*надалі – «Вісник МДУ»*), у виданні та розповсюдженні якого приймає безпосередню участь, і щомісяця передає створений інформаційний ресурс до ДОУНБ. Це такі серії, як:

- «Право» (випуски за 2011-2016 роки);
- «Економіка» (випуски за 2011-2016 роки);
- «Історія. Політологія» (випуски за 2011-2016 роки);
- «Філософія, культурологія, соціологія» (випуски за 2011-2016 роки);
- «Філологія» (випуски за 2008-2016 роки).

Сторони беруть на себе зобов'язання: здійснювати анотований аналітичний бібліографічний розпис періодичних видань, щомісяця передавати до ДОУНБ електронною поштою створюваний інформаційний ресурс згідно з технологічною інструкцією «Введення інформації до ПКК» (список видань для аналітичного розпису кожного учасника додається до договору), робити доставку електронних копій статей на основі зведеного каталогу періодичних видань проекту для сторін (за їх замовленням). Та-

ким чином залучаються нові читачі та створюється інтерес до наукової діяльності МДУ.

Вступ до корпоративної каталогізації розпочався з вивчення правил заповнення кожного поля бібліографічного запису, узгодження полів, які є обов'язковими для заповнення, порядку прийому та передачі даних, створення анотацій, рубрикатора.

Спочатку було представлення колективного списку журналів для аналітичного розпису. Наступним етапом стало здійснення пробних розписів «Вісників МДУ», ознайомлення з розписами журналів учасниками корпоративного каталогу. Протягом місяця кожна з бібліотек створює бібліографічні описи узгоджених з корпорацією журналів (у нашому випадку наукових збірників). Під час формування описів бібліотеки повинні дотримуватись наступних вимог:

- створювати аналітичні описи для всіх статей журналу;
- при формуванні описів, крім основних полів та розподілу описів за предметними рубриками, обов'язково вказувати ненормовані тематичні рубрики;
- формувати коротку анотацію для кожної статті;
- у випадку опису статті-рецензії на книгу заповнювати відповідне поле «Рецензія»;
- для персоналій, ім'я яких не вказано в заголовку статті, заповнювати окреме поле «Персоналії».

Створення подібних записів – це кропітка та довга робота, але завдяки корпорації ми маємо доступ до більш ніж шістдесяти періодичних видань тринадцяти бібліотек України і просуваємо «Вісник МДУ» у світовий інформаційний простір. Крім того, запис стає об'ємнішим, більш детальним, що дозволяє користувачеві здійснювати докладний пошук у різних напрямках, і таким чином «Вісник МДУ» стає затребуваним у більшій кількості читачів.

Основна ідея проекту – покращення інформаційного

обслуговування користувачів за рахунок збільшення повноти інформації та надання вільного доступу до зведеного каталогу та інформаційних ресурсів користувачам бібліотек-учасниць. Саме через упровадження корпоративних проектів у великих інформаційних центрах, якими і є бібліотеки, стають можливими більш широкий обмін інформацією, збільшення потенціалу однієї, окремо взятої бібліотеки, ефективнішою – допомога користувачеві у пошуку інформації та використанні віддалених інформаційних джерел.

У нашому випадку, вступ до корпорації дозволив розширити можливості бібліотеки у просуванні видавничої продукції Маріупольського державного університету в інформаційний простір України.

Література

1. Вилегжаніна Т. До питання створення центру корпоративної каталогізації: підходи і перспективи / Т. Вилегжаніна, Є. Одинець // Бібліотечна планета. – 2005. – №1. – С. 15–18.
2. Корнілова Є. Корпоративні технології у наукових бібліотеках / Є. Корнілова // Бібліотечний вісник. – 2007. – № 4. – С. 7–12.
3. Фоміних В. В. Корпоративність – універсальний механізм міжбібліотечної взаємодії ВНЗ [Електронний ресурс] / В. В. Фоміних // Наукова бібліотека Хмельницького національного університету. – Режим доступу: http://lib.khnu.km.ua/about_library/naukova_robota/2011/fo m_kor.htm.

Пасынкова Е. В.

**Роль библиотеки ГВУЗ «Приазовский
государственный технический университет»
в редакционно-издательской деятельности вуза**

Издательская деятельность – один из важных показателей оценки работы вуза, его интеллектуального уровня, профессионального и педагогического мастерства преподавательского состава. Практически каждый вуз имеет свой редакционно-издательский отдел, который осуществляет на профессиональном уровне функции издания учебной, методической и научной литературы, предназначенной, как правило, только для собственного вуза.

Наиболее перспективной технологией такого книгоиздания является технология Print on Demand (печать по требованию), когда тиражирование осуществляется непосредственно из базы данных электронной библиотеки. Опыт США показал прогрессивность использования данной технологии. Украина пока еще находится на заре ее внедрения, но первые шаги в этом направлении уже делаются, в том числе и в нашем вузе.

Еще 5 лет назад комплектование фонда библиотеки Приазовского государственного технического университета (*далее – ПГТУ*) было напрямую связано с полиграфическим центром вуза. На сегодняшний день основной составляющей пополнения фонда библиотеки стали цифровые научные и образовательные ресурсы как собственной генерации, так и заимствованные. Кардинально изменилась роль библиотеки в издательской деятельности ПГТУ, которая из основного «*потребителя*» вузовской книги стала одним из *участников* ее создания и продвиже-

ния. Эта роль реализуется как через участие представителей библиотеки в работе редакционно-издательских коллективов, так и путем выпуска собственной печатной продукции. Наиболее масштабным участком этой работы является издание учебно-методической литературы.

Для повышения качества учебно-методических материалов (*далее – УММ*) в 2013 году функции *предиздательской* проверки, опубликования электронных изданий УММ и сопровождение соответствующего сайта были возложены на библиотеку вуза. Ответственность за содержание работ, их соответствие учебным планам и программам осталась за рецензентами, методическими советами кафедр и факультетов.

Внедрение нового механизма издания УММ потребовало от сотрудников библиотеки решения целого ряда задач, нехарактерных и преимущественно абсолютно новых для нас: разработаны стандарты предприятия, регулирующие единые правила издания УММ; переведен на новую программную платформу сайт УММ; разработан механизм передачи, проверки, публикации и учета работ; проведена большая консультативная работа с преподавателями вуза.

На сегодня можно сказать, что за три последующих года мы выработали окончательный алгоритм взаимодействия с нашими авторами, определили сферы ответственности и наработали достаточный опыт, который позволяет сделать вывод об успешном внедрении предложенного нами алгоритма работы. В течение года нормоконтролерами библиотеки проверяются и публикуются на сайте УММ более 2 000 работ преподавателей вуза.

В условиях, когда большинство студентов имеет разнообразные гаджеты, а основные учебные корпуса университета находятся в свободной зоне Wi-Fi, преимущества такого вида распространения информации очевидны. Об

этом свидетельствуют и данные статистики сайта УММ – около 50 000 посещений и почти полмиллиона скачиваний в год.

Приказом ректора от 2 октября 2014 г. создан Редакционно-издательский совет ПГТУ (*далее – РИС*), утвержден его состав и основные документы, регламентирующие редакционно-издательскую деятельность университета в целом и работу редакционно-издательского совета в частности.

За 2015-2016 уч. год было проведено шесть заседаний РИС, рассмотрены и рекомендованы к печати 11 монографий, 3 учебника и 26 учебных пособий. Директор библиотеки, являясь секретарем РИС, оказывала консультативную помощь авторам по вопросам организации грифирования их произведений, сотрудники библиотеки присваивали индексы УДК и ББК, редактировали библиографические списки, оказывали помощь в процессе проверки работ на наличие плагиата.

Таким образом, роль и основные функции библиотеки ПГТУ в редакционно-издательской деятельности вуза можно сформулировать следующим образом:

1. Максимально полное комплектование фонда изданиями ПГТУ.

Все рукописи, прошедшие грифирование в ПГТУ, все учебно-методические материалы, научные статьи из вузовских сборников и материалы конференций попадают в фонд библиотеки в электронном виде и доступны на сайтах электронной библиотеки вуза.

2. Сопровождение веб-сайтов «Учебно-методические материалы ПГТУ», «Институциональный репозиторий ПГТУ» предполагает добавление на сайты новой информации, обновление и редактирование имеющейся на сайтах информации, поддержку работоспособности сайтов,

оперативное устранение ошибок, периодический анализ структуры и оформления, разработку дополнительных сервисов, организацию и поддержку обратной связи с пользователями.

3. Редакционно-техническая обработка рукописей учебно-методических материалов.

Библиотека имеет техническую базу (компьютеры, оргтехнику) и специалистов (нормоконтролеров, библиографов, программистов), что позволяет выполнять данную работу оперативно и качественно.

Публикация и учет электронных изданий вуза.

Ежегодно электронная библиотека ПГТУ пополняется сотрудниками библиотеки 3 тысячами наименованиями трудов преподавателей ПГТУ. Библиотека ведет учет электронных изданий вуза и ежесеместрово представляет соответствующие отчеты руководству вуза.

4. Формирование базы данных «Труды ученых ПГТУ». Издание перечня трудов ученых ПГТУ.

Информационно-библиографический отдел библиотеки ведет учет всех публикаций преподавателей ПГТУ и издает электронный перечень трудов ученых ПГТУ.

5. Договорная работа.

Библиотека выполняет роль посредника между автором и вузом в процессе оформления авторских договоров, осуществляет учет и хранение заключенных договоров.

6. Методическая и консультативная работа с кафедрами по вопросам издания литературы.

Библиотека представляет на своем сайте образцы оформления, стандарты и рекомендации по составлению и оформлению методических и учебных пособий, правила грифирования.

В заключение хочу особо отметить, что данная форма взаимодействия вуза и библиотеки позволяет повысить как

эффективность редакционно-издательской деятельности вуза в целом, так и имидж и статус вузовской библиотеки в частности.

Литература

1. Осипова В. С. Организация комплектования библиотек внутривузовской литературой: проблемы и пути их решения / В. С. Осипова // Библиотеки вузов Урала: проблемы и опыт работы. – Екатеринбург: Изд-во УГТУ-УПИ, 2007. – Вып. 8. – С. 31–34.
2. Пунчик В. Н. Проверка на плагиат как этап экспертизы научного исследования / В. Н. Пунчик // Адукацыя і выхаванне. – 2015. – № 8. – С. 11–19.

УДК 027.7:655.59

Шакула А. П.

Модели издательской деятельности научной библиотеки Мариупольского государственного университета

Издательская деятельность современных университетских библиотек является частью их научно-исследовательской деятельности, результатом информационного обеспечения науки и участия в научно-издательской деятельности своих высших учебных заведений. Можно говорить о двух векторах существования и дальнейшего развития издательской деятельности университетских библиотек: в традиционном направлении и в рамках новой научно-издательской модели.

Основными целями *традиционной модели* издатель-

ской деятельности являются:

- сбор, упорядочение, популяризация и сохранение информации о научных достижениях ученых и кафедр;
- информационное обеспечение научно-образовательной деятельности своего вуза;
- популяризация фонда библиотеки;
- предоставление широкому кругу общественности результатов научно-исследовательской деятельности библиотеки как способа реализации исследовательского и творческого потенциала ее сотрудников;
- создание позитивного имиджа библиотеки.

Традиционная модель издательской деятельности научной библиотеки Мариупольского государственного университета (*далее – НБ МГУ*) представлена сериями библиографических указателей, методических рекомендаций, сборниками материалов научно-методических семинаров, конференций, а также разрозненными изданиями, которые издаются как в печатном, так и в электронном виде [1].

Библиографические указатели представлены сериями: «*Публікації кафедр МДУ*» (издается с 2007 г., 9 выпусков), «*Праці викладачів МДУ*» (издается с 2009 г., 13 выпусков). Серии отражают научную деятельность кафедр университета и ученых, внесших значительный вклад в развитие университетской науки. Серия «*Фонд рідких і цінних книг*» (издается с 2013 г.) призвана раскрывать фонд редких и ценных книг библиотеки, а также информировать об изданиях, представляющих библиографическую, историческую или научную ценность. Издан первый выпуск «*Мариуполь и Приазовье*» в трех частях. Издания серии предназначены для научных сотрудников, аспирантов, студентов, библиотечных работников, а также для всех, кто интересуется краеведческой тематикой.

С целью популяризации и сохранения информации о

международной, научно-образовательной, культурно-просветительской деятельности университета с 2008 года выпускается серия *«Мариупольський державний університет: інформ-моніторинг ЗМІ»*, которая представляет собой ежегодное издание библиографии статей, опубликованных в периодических изданиях на протяжении указанного года.

Методические рекомендации, издаваемые библиотекой, представлены двумя сериями: *«Інформаційні технології в бібліотеці»* (основана в 2013 г., 4 выпуска), ориентированной на студентов, преподавателей, библиотечных и информационных работников, и *«Бібліотекарю – практику»* (издается с 2016 г., 2 выпуска), ориентированной на библиотечных работников, занимающихся различными направлениями библиотечной деятельности.

По материалам ежегодного научно-методического семинара, который проводит библиотека с 2013 года, выпускается сборник *«Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Мариупольського державного університету»*.

Отдельные издания представлены материалами конференций, тематическими справочными и библиографическими изданиями (напр., справочный бюллетень *«Архитектура Мариуполя. Определения основных архитектурных элементов, фрагменты истории и градостроительства»* (2013) и др.).

С 2016 года начат новый проект – авторское издание молодых сотрудников библиотеки, электронный литературный журнал *«Вверх страницами / Догори сторінками»*.

Парадигмой развития издательской деятельности университетских библиотек Америки и Европы, начиная со второй половины 90-х годов прошлого столетия, а чуть позже – и стран бывшего Советского Союза, становится ***новая научно-издательская модель***.

Эта модель ориентирована на максимально полное

обеспечение библиотеками вузов информационных потребностей ученых и характеризуется возникновением нового направления взаимодействия: библиотека – ученый (автор), кроме существующего: библиотека – ученый (читатель) [2].

Основные причины возникновения новой научно-издательской модели:

- резкое подорожание научной периодики на издательском рынке в результате его монополизации крупными издательскими корпорациями;
- сокращение комплектования университетских библиотек необходимыми отраслевыми научными периодическими изданиями вследствие бюджетного кризиса;
- рост публикационной активности ученых и увеличение спроса на информацию, обеспечивающую научные исследования;
- увеличение роли университетских библиотек в информационном и технологическом обеспечении науки своего высшего учебного заведения;
- переформатирование кадрового состава библиотек, появление новых, «не библиотечных» профессий;
- стремительное развитие сети Интернет, информационных технологий, сервисов, создание технологических платформ, позволивших на совершенно новом уровне осуществлять интеграцию научных публикаций в мировое электронное информационное научное пространство [2].

Связующим звеном между новыми информационными технологиями и учеными вуза становится университетская библиотека, а ее приоритетным направлением деятельности – информационно-аналитическое обеспечение науки. Также университетская библиотека становится новым субъектом в структуре научно-издательской деятельности университета и неотъемлемой участницей научно-издательских процессов своего вуза [2; 3].

Новая научно-издательская модель НБ МГУ предполагает:

- информационное обеспечение науки университета;
- интеграцию в научно-издательскую деятельность университета в качестве нового субъекта с передачей в сферу ее ответственности определенных функций.

Основные из них:

- библиографическое сопровождение серий «Вісника Маріупольського державного університету» (далее – «Вісник»), их регистрация в Международном центре ISSN (Франция), а также ежегодный заказ штрих-кодов на каждый номер серии;
- интеграция серий «Вісника», публикаций и результатов университетской науки в электронное мировое научно-информационное пространство;
- отслеживание наукометрических показателей серий «Вісника» и публикаций ученых университета в мировых и отечественных наукометрических базах данных;
- создание, наполнение и сохранение электронных архивов открытого доступа интеллектуальных трудов университетского сообщества.

Библиотекой была проведена работа по включению серий «Вісника» в международную наукометрическую базу данных Index Copernicus (Польша), каталог WorldCat (крупнейший в мире каталог периодических изданий издательства Bowker, США), поисковую службу данных о научных публикациях европейских ученых Bielefeld Academic Search Engine (BASE, Германия). Серия «Экономика» включена в международную специализированную наукометрическую базу RePEc (США), которая занимается систематизацией научных работ в области экономики.

Также была проведена работа по интеграции серий «Вісника» в реферативную базу данных «Україніка наукова», которая размещена на сайте Национальной

библиотеки Украины им. В. И. Вернадского. Библиотекой ведется работа по созданию научных профилей ученых и преподавателей университета, а также профилей всех серий «Вісника» в Google Академии. На основе этих профилей серии «Вісника» включены в проект «Бібліометрика української науки» и принимают участие в рейтинге украинских научных изданий.

С целью дальнейшего продвижения результатов университетской науки в мировое научное информационное пространство библиотекой был создан Электронный институционный репозитарий Мариупольского государственного университета, интегрированный в ряд международных реестров (ROAR, OpenDOAR и др.).

Деятельность НБ МГУ в рамках новой научно-издательской модели привела к структурным изменениям: в информационно-библиографическом отделе был создан информационно-аналитический сектор, в отделе информационных технологий и компьютерного обеспечения – научно-редакционный сектор. Новая научно-издательская модель университетских библиотек привела к появлению нового типа библиотечного специалиста, владеющего знаниями в области информатики, библиометрии, наукометрии, информационных технологий. Это требует серьезной профессиональной подготовки и постоянного профессионального развития.

Литература

1. Шакула А. П. Видавнича діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету / А. П. Шакула // Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету : матеріали III наук.-метод. семінару, 26 лютого 2015 р. / ред. А. П. Шакула. – Маріуполь : МДУ, 2015. – С. 17–23.

2. Соловяненко Д. Академічні бібліотеки у новому соціо-технічному вимірі: частина перша. Академічна бібліотека як видавець / Д. Соловяненко // Бібліотечний вісник. – 2010. – № 4. – С. 3–14.
3. Колесникова Т. Науково-видавнича модель «Librari Publishing» в університетських бібліотеках України та світу / Т. Колесникова, А. Миргородська // Вісник книжкової палати. – 2015. – № 3. – С. 24–28.

РОЗДІЛ ІІІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИДАВНИЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК ВНЗ

УДК 378.167.1:004.42

Акульшина А. В.

Технология создания электронного учебника на основе программы SunRav BookOffice: из опыта работы научно-технической библиотеки Приазовского государственного технического университета

Процесс вхождения вузов в мировое образовательное пространство требует совершенствования, а также серьезной переориентации компьютерно-информационной составляющей. Особый интерес представляют вопросы, связанные с автоматизацией обучения, поскольку «ручные методы» без использования технических средств давно исчерпали свои возможности. Учебные издания новой генерации призваны обеспечить единство учебного процесса и современных, новационных научных исследований.

Что же такое «электронный учебник» и в чем его отличие от обычного учебника? Электронный учебник представляет собой комплект обучающих, контролирующих, моделирующих и других программ, в которых отражено основное научное содержание учебной дисциплины.

Существует множество программ, с помощью которых можно создать электронный учебник. Библиотекой Приазовского государственного технического университета (*далее – ПГТУ*) была выбрана программа SunRav BookOffice, так как она удобна в использовании, и в

Интернете имеется версия с триал-доступом. С помощью этой программы был создан электронный учебник профессора В. А. Роянова «Дефекты, контроль и управление качеством при сварке и родственных технологиях».

Программа SunRav BookOffice включает в себя два модуля: SunRav BookReader и SunRav BookEditor. Первый предназначен для чтения файлов, созданных с помощью этой программы, второй – для их создания.

Окно отображения учебника разделено на две части. В одной части отражено содержание, в другой – собственно учебник (рис. 1).

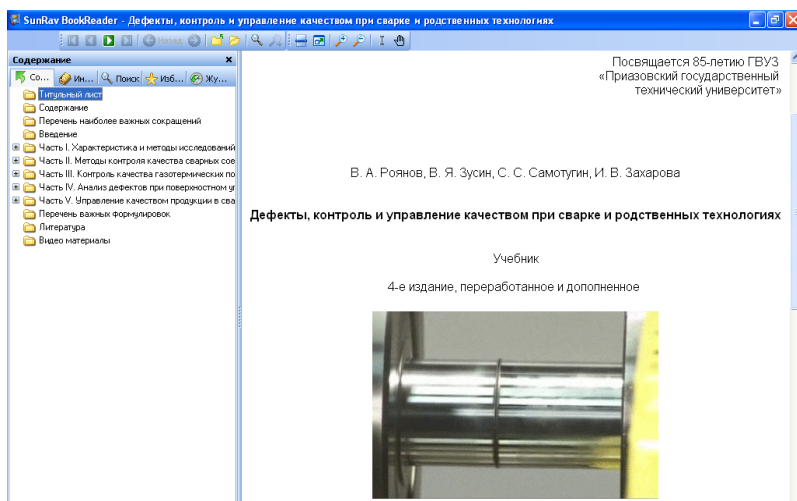

Рис. 1. Электронный учебник, созданный с помощью программы SunRav BookOffice

Содержание выполнено таким образом, что можно быстро переходить от одного раздела к другому, а также внутри разделов по пунктам (рис. 2).

Содержание, отраженное в самом учебнике, имеет ссылочный характер, что также позволяет оперативно переходить на нужный раздел или пункт.

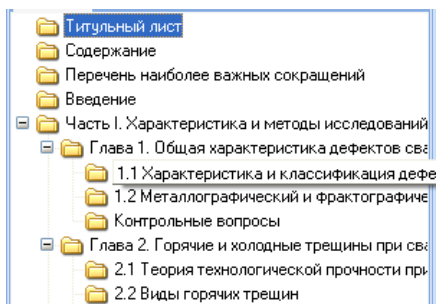

Рис. 2. Содержание учебника

Редактор поддерживает функции вставки изображений, графиков, гиперссылок, таблиц и объектов мультимедиа, проверки правописания.

Интерфейс программы SunRav BookEditor подобен интерфейсу Word. Верхняя панель содержит такие же закладки: Файл, Правка и т. д. Здесь имеются кнопки установки типа и размера шрифта, выравнивания текста, маркеры и т. д. (рис. 3).

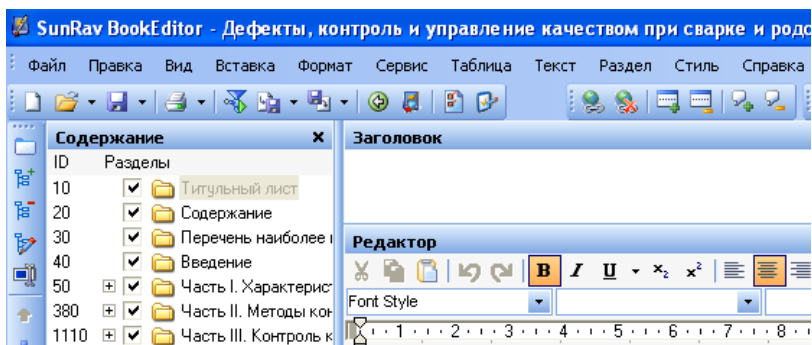

Рис. 3. Интерфейс программы SunRav BookEditor

Содержание создается следующим образом. Изначально в программе дана папка «New», которой присваивается название. Щелкнув по этой папке, можно создать или новый раздел, или новый подраздел (рис. 4).

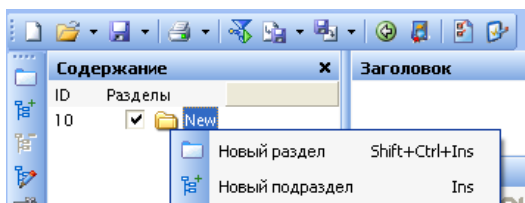

Рис. 4. Создание содержания

Текст в разделы можно вносить вручную или копировать, как в Word. Процесс вставки объектов происходит так же, как и в Word.

Гиперссылка создается путем выделения текста, который будет являться ссылкой; затем, щелкнув по кнопке «гиперссылка», выбираем тип ссылки (глава учебника, Интернет, документ) и указываем цель (электронный адрес, название главы и т. д.).

В программе предусмотрена возможность установки защиты от копирования, разрешения на печать, присвоения пароля на просмотр и редактирование.

Также можно задать свойства самого учебника: выбрать визуальную тему, язык интерфейса, а также заблокировать или разрешить изменение элементов пользователем.

Для сохранения файла была выбрана опция «Экспорт». Форматы PDF и RTF не дают возможности демонстрации видео, поэтому был выбран формат .exe. Даже если на компьютере не установлена программа SunRav BookOffice, этот формат дает возможность открывать файл, так как с разрешением .exe файл представляет собой самозапускающуюся программу.

Литература

1. Как создать электронную книгу с помощью SunRav BookOffice [Электронный ресурс] / SunRav Software. – Электрон. дан. – Режим доступа: <http://sunrav.ru/create-e-book.html>.

2. SunRav BookOffice [Электронный ресурс] : программа для создания книг и учебников / SunRav Software. – Электрон. дан. – Режим доступа: <http://sunrav.ru/bookoffice.html>.

УДК 004.42:025.12

Дейниченко О. В.

Особливості використання вільного програмного забезпечення у редакторсько-видавничій діяльності наукової бібліотеки Маріупольського державного університету

На щорічному науково-методичному семінарі «Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету» (далі – семінар «НДД НБ МДУ») ми неодноразово згадували програмне забезпечення та Інтернет-сервіси вільного доступу, які використовуються у роботі нашої бібліотеки. Зокрема, у матеріалах ІV семінару «НДД НБ МДУ» було розглянуто сервіси, призначені різним аспектам оформлення, редагування й оптимізації сайту бібліотеки. На даний момент ми систематизуємо програми і мережеві ресурси, що є необхідними під час реалізації видавничої діяльності бібліотеки.

Зазначимо, що в першу чергу ми розглянемо роботу над власними виданнями бібліотеки. Однак окреме місце займає редагування і розповсюдження видань ВНЗ, зокрема серій «Вісника Маріупольського державного університету». Використовувані нами програми та сервіси можна розподілити на кілька груп за функціональними ознаками та за етапами роботи над виданнями, на яких вони використовуються (рис. 1).

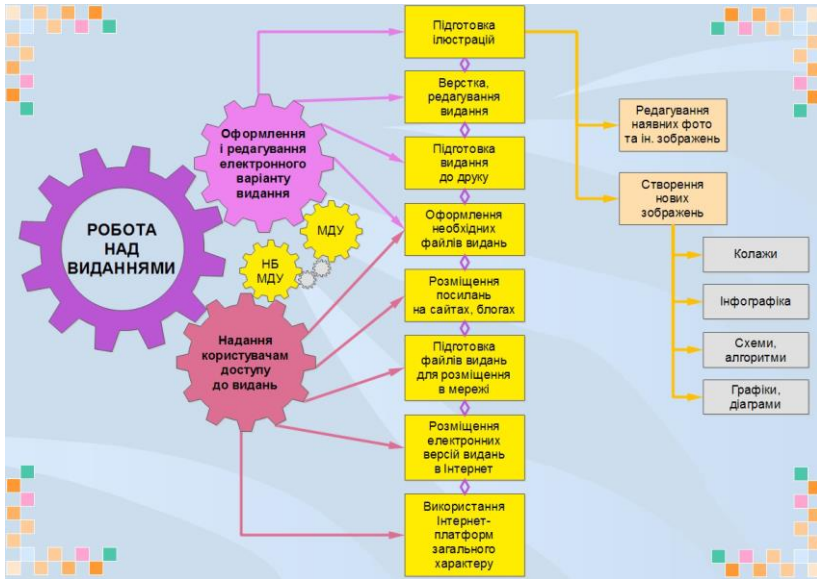

Рис. 2. Етапи роботи над виданнями
(з досвіду наукової бібліотеки МДУ)

1. Оформлення і редагування електронного варіанту видання.

1.1. Підготовка ілюстрацій: редагування наявних фото та інших зображень; створення нового ілюстративного матеріалу. В більшості випадків, необхідно здійснювати мінімальне редагування наданих авторами статей *фотографій* та *рисунків* (збільшення / зменшення, поворот та кадрування). Нині набуває популярності **Photoshop Online**, але нам зручніше використовувати безкоштовний аналог Photoshop – **GIMP** (він є більш функціональним).

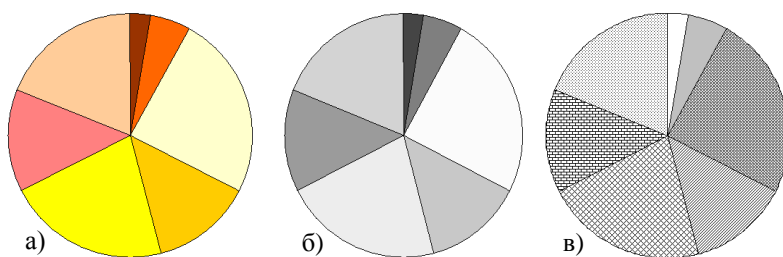
Створення *колажів* у даній програмі також можливе, хоча на перший погляд здається не дуже зручним, оскільки потребує додаткових навичок. Для оформлення *схем* та *алгоритмів* ми останні кілька років користуємось програмою **Edraw Mind Map**. Детально вона була розглянута у матеріалах III семінару «НДД НБ МДУ». Особливість цієї

програми полягає у можливості, за необхідністю, легко редагувати розташування текстових фрагментів, а також змінювати структуру схеми, що забезпечується автоматичною зв'язаністю фігур-блоків та з'єднувальних ліній і стрілок (конекторів). На відміну від схем, *таблиці*, *графіки* та *діаграми* якісно редагуються й у звичайних офісних програмах (наприклад, *LibreOffice*), у шаблонах *Google Docs* тощо.

З 2016 р. наша бібліотека активно працює з *інфографікою*. Оскільки особливості інфографіки, на відміну від інших рисунків, полягають у структурі та наповненні, оформлювати її можна у звичайних програмах для створення документів і презентацій, у вже згаданих *GIMP* та *Edraw Mind Map* тощо. Можна використовувати один із шаблонів *Google Docs – Infographics Toolbox*. Однак більшість наданих до конкурсу інфографік були створені співробітниками нашої бібліотеки за допомогою спеціальних інтернет-сервісів: *Piktochart*, *Infogram*, *Easely*. Їх безкоштовні версії мають невелику кількість шаблонів, але, додавши необхідні піктограми, кліпарту, власні фото, користувачі мають можливість створювати яскраві креативні плакати. Зазначимо, що інфографіка має широке коло використання: це не тільки наочна презентація послуг і ресурсів у стінах бібліотеки та на наших сторінках у мережі Інтернет, а й ілюстрації до статей, науково-методичних видань тощо.

Працюючи над ілюстраціями, які планується розмістити у тій чи іншій видавничій продукції, необхідно звертати увагу на кілька аспектів. Особливо важливо це у випадках, коли ілюстрації оформлюються авторами статей з використанням власної реєстрації на Інтернет-сервісах або у програмному забезпеченні, що не є загальнопоширеним. При цьому співробітники, що працюють над версткою видання, не мають можливості відредагувати надані зобра-

ження. Отже, по-перше, *розмір зображень та пропорції сторін* повинні більш-менш відповідати формату видання. Наприклад, дрібний шрифт на детальних схемах, діаграмах, які адекватно сприймаються на екрані комп'ютера, може зовсім не читатися на сторінках видання формату А5; вертикально або горизонтально подовжені ілюстрації, оформлені за типом «стрічок часу», супроводжуються широкими порожніми полями у виданнях стандартних форматів, таких як А4 та А5 (рекомендовані пропорції сторін рисунків для них – не більше, ніж 2:3). По друге, в окремих випадках доречно надавати до видання *монохромні варіанти кольорових зображень*. Зокрема, розрізнити більше 3-х кольорових позначень на діаграмах, гістограмах у виданнях, надрукованих на чорно-білих принтерах, майже неможливо, але кольори можна замінити заливкою з різними варіантами штрихування. При цьому в електронних варіантах видань доречно використовувати кольорові рисунки (рис. 2). Але, нажаль, використання штрихової заливки не завжди є можливим. Так, на спеціалізованих Інтернет-форумах обговорюють відсутність цієї функції у MS Excel 2007, але вона наявна під час оформлення діаграм, вбудованих у MS Word 2007.

Рис. 2. Варіанти відображення кольорів на круговій діаграмі: а) кольорове зображення; б) кольорове зображення, переведене у режим «відтінки сірого»; в) використання штрихової заливки

1.2-1.4. Верстка, редагування видання та підготовка видання до друку. Оформлення необхідних файлів видань. На даних етапах роботи над виданням доречно звертати увагу на вимоги до оформлення видання, які висуває конкретна типографія. Так, вважається, що *верстати видання* необхідно обов'язково у спеціальних програмах – Corel Draw та інш. Але у випадках, коли до типографії необхідно надавати файл pdf, і коли видання не передбачає розміщення кольорових колажів та фотографій великого формату і найвищої якості, можна обмежитись звичайними офісними програмами. Більшість з них надає змогу зберігати файл у pdf-форматі, і використання додаткового програмного забезпечення не завжди є вкрай необхідним. Особливе значення такий підхід має, коли автори самостійно оформлюють видання у зручній для них програмі.

Оформлення файлів видань у *pdf-форматі* сприяє адекватному їх відображенню на різних носіях інформації. Якщо під час відкриття зверстаних видань у різних версіях офісних програм можуть спостерігатися ті чи інші помилки (наприклад, розмежування тексту за сторінками тощо), друк або перегляд pdf-файлів допомагають цьому запобігти.

2. Надання користувачам доступу до видань.

2.1. Оформлення необхідних файлів видань. Цей етап розглядався вище, оскільки він тісно пов'язаний з оформленням і редагуванням електронного варіанту видання. Але у більшості випадків видання, що призначені не для друку, а для розміщення у мережі Інтернет та у локальних електронних базах даних, потребують додаткової обробки. Зокрема, для типографії ми основну частину видання оформлюємо у форматі А5, а обкладинку – окремим файлом для друку на більш цупкому папері формату А4. При цьому для розміщення на сайті бібліотеки остання

сторінка обкладинки не відображається, а перша додається до основного файлу (рис. 3); також видаляються порожні сторінки, наявні у кінці видання (кількість сторінок в основному тексті видання, що надається до типографії, повинна бути кратною чотирьом).

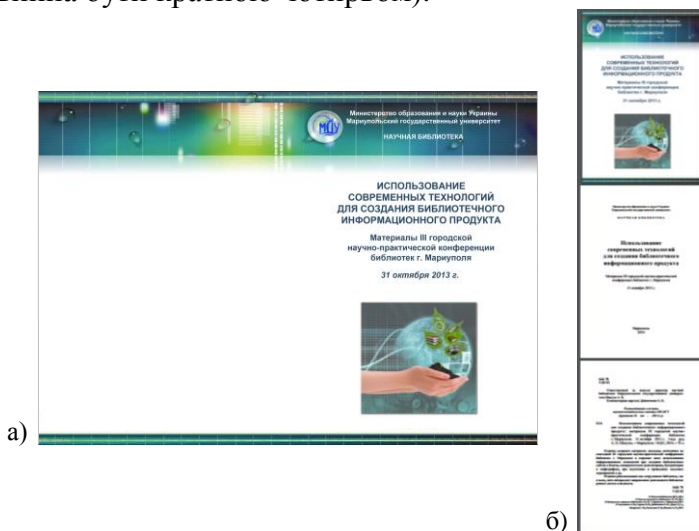

Рис. 3. Зразки оформлення обкладинки: а) для друку у типографії; б) для розміщення на сайті бібліотеки

Розпочинаючи майже 5 років тому роботу над розробкою сайту бібліотеки, наявні на той момент наші видання ми оформили у форматі djvu: вільне програмне забезпечення *DjVu Virtual Printer* дозволяло формувати видання, зверстані в офісних програмах, не зменшуючи якість доданих до тексту зображень. Але обмежені можливості (ця програма не завжди працює у нових операційних системах) і розповсюдження pdf-формату як міжнародного стандарту спонукало до пошуку нових варіантів конвертації файлів. На даний момент ми, за необхідності, користуємось або встановленим на службові комп'ютери «віртуальним принтером» *PrimoPDF*, або Інтернет-ресурсом від

Google *Smallpdf*. Зауважимо, що *PrimoPDF* не завжди зберігає достатню якість зображень, а безкоштовна версія *Smallpdf*, по-перше, дозволяє конвертувати не більше двох файлів на годину, по друге, оформлює тільки файли зі сторінками формату А4 (це, як правило, не суттєво, якщо видання було зверстано на сторінках формату А5, але сторінки нестандартних форматів, наприклад, квадратні, будуть мати широкі порожні поля). Але у багатьох випадках ми, як і було вказано вище, обмежуємось можливостями офісних програм, зберігаючи копію зверстаного видання у форматі pdf: остаточний вибір залежить від якості зображень та об'єму файлу (для розміщення на сайті бібліотеки оптимальними є файли до 5 мб).

2.2. Підготовка файлів видань для розміщення в мережі. Додаткова обробка файлів може включати як роботу зі змістом (додавання водяних знаків у колонтитулах або поза текстом, встановлення тих чи інших обмежень на використання файлу тощо), так і редагування назви.

Так, розміщуючи копії видань на сайті бібліотеки, ми надаємо файлам умовні *назви*, оформлені латинськими літерами згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» від 27 січня 2010 р. № 55. Значно спрощує цей аспект роботи над виданням користування онлайн-ресурсом *Translit.Ua*. Єдине, на що ми звертаємо увагу, це однакове оформлення назв однотипних файлів – видань, що належать до однієї серії: це сприяє *впорядкуванню серійних видань*, оформлених у різні роки. Додаткової перевірки потребує відображення назви видання під час перегляду pdf-файлу у вікні браузеру: в окремих випадках автоматично вказується не назва файлу, а заголовок, що зберігся на тому чи іншому етапі його редагування (*рис. 4*).

Додаткову обробку змісту видання ми, як правило, не здійснюємо: розміщені на сайті бібліотеки видання відо-

Рис. 4. Зразок відображення назви і заголовку файлу

бражаються у файловому менеджері із вказаною датою завантаження, і це вже є своєрідним захистом авторських прав співробітників бібліотеки і доказом того, що наш сайт – першоджерело файлу, розміщеного у мережі Інтернет. Однак, за необхідністю, більшість офісних програм дозволяють розмістити фоновий малюнок, який можна використовувати як водяний знак (наприклад, логотип бібліотеки або анаграму її аббревіатури тощо).

2.3. Розміщення посилань на сайтах, блогах. В більшості випадків, використання вбудованих у блоги, сайти онлайн-конструкторів не потребує звернення до інших програм. Але додаткова верстка Інтернет-сторінок здійснюється за допомогою редагування html-коду. Працюючи

з окремими тегами, ми неодноразово звертались до спеціалізованого Інтернет-ресурсу – «*Довідника з HTML*» В. Мержевича. Редагувати код можна як безпосередньо в онлайн-конструкторі, так і в окремих програмах – у звичайних текстових документах – з подальшим копіюванням і вставкою його у сторінки сайту. За наявності операційної системи Windows, можна звернутись до однієї зі стандартних вбудованих програм – **Блокнот**. Під час її використання необхідно звертати увагу на те, щоб новостворені txt-файли були збережені з тим самим кодуванням, за яким працює сайт (наприклад, *UTF-8*). Але більш зручною є аналогічна програма, що розповсюджується у вільному доступі та має розширені функції, – **Notepad++**. Якщо обрати відповідну мову програмування (в даному випадку, html), вона відображає фрагменти коду різними кольорами, що значно полегшує процес його редагування.

2.4. *Розміщення електронних версій видань в Інтернет*. Своєрідними посередниками між виданнями та віддаленими користувачами можуть виступати додаткові Інтернет-ресурси, які не тільки є місцем збереження файлів, а й сприяють їх більш наочному відображенню та стають додатковими джерелами інформації про ці файли для пошукових систем: **SlideShare**, **Calaméo**, **Issuu** та інш.

На даний момент видання бібліотеки розміщуються безпосередньо на сайті; на блогах та у соціальних мережах висвітлюються посилання, що містять назву файлу та шлях до нього у файловому менеджері сайту.

На **Calaméo** ми розміщуємо документи тимчасового характеру, які можуть зацікавити і співробітників інших бібліотек: інформаційний буклет до ювілею бібліотеки, положення про конкурси, що проходять у бібліотеці, тощо.

На ресурсі **SlideShare** розміщуються тематичні віртуальні виставки, які можуть містити і посилання на видання бібліотеки, якщо вони відповідають зазначеній тематиці, а

також презентації двох типів: навчально-методичного характеру, призначені читачам або співробітникам бібліотеки, а також ілюстративного характеру, які були оформлені як супровідні матеріали до доповідей і містять посилання на видання з текстами відповідних тез або статей.

Під час розміщення видань бібліотеки та інших матеріалів в електронному інституційному репозиторії МДУ зручним є використання матеріалів Інтернет-проекту *Meta-Data (Dublin Core)*. Звернення до методичних матеріалів проекту спрощує добір метатегів Дублінського Ядра, з якими працюють репозиторії, засновані на DSpace, та розмежування необхідних даних за окремими полями. Також використання *конвертору метаданих Dublin Core* у бібліографічний формат обміну даними UNIMARC забезпечує однотипне оформлення одних і тих самих видань у репозиторії та у базах даних «ІРБІС-64».

2.5. Використання Інтернет-платформ загального характеру. Як згадувалось вище, інституційний репозиторій розміщено на платформі *DSpace*. Сайт бібліотеки працює на платформі *uCoz*, блоги співробітників бібліотеки – на *Blogger (Blogspot.com)*. Додатково згадаємо і *Web-модуль «ІРБІС»*: він не є безкоштовним, однак основні його функції – надання доступу користувачам до електронних каталогу, картотеки та інших баз даних бібліотеки, а розміщення посилань у цих базах на повні тексти видань – це звернення до додаткових можливостей, що не передбачає додаткових фінансових витрат.

Всі вказані Інтернет-платформи не використовуються безпосередньо у роботі над виданнями, однак вони сприяють розповсюдженню інформації про них у мережі Інтернет.

На останнє зазначимо, що на всіх етапах роботи над виданнями необхідно здійснювати додаткову перевірку по-

милок і розташування елементів верстки, що сприяє більш детальному *вичитуванню видань* та запобігає ситуаціям щодо *порушення місць знаходження конкретних блоків* (це можуть бути заголовки, окремі рядки тексту, рисунки в цілому, а також їх фрагменти, зокрема обведення навколо важливих елементів рисунків тощо).

Всі згадувані Інтернет-сервіси та програми були оформлені як *інтерактивна схема* згідно з використанням їх на тому чи іншому етапі роботи над виданнями. Посилання на схему розміщено на сайті бібліотеки, на сторінці «Корисні Інтернет-сервіси для редагування й налаштування сайтів». Логотипи всіх вказаних ресурсів і програм є гіперпосиланнями на їх офіційні сайти.

УДК 378.4:06.055.8:004.738.5

Луханіна І. А.

DSpace як платформа для е-публікацій викладачів Маріупольського державного університету

Стрімкий розвиток інформаційних технологій та широке розповсюдження мережевих ресурсів на початку ХХІ століття призвели до проголошення Декларації відкритого доступу. Традиційна журнальна модель наукової комунікації, що у продовж тривалого часу залишалась основною, через постійне зростання цін на друковану продукцію та неоперативність поширення інформації все частіше визнається недосконалою. Альтернативою комерційній видавничій діяльності у справі розповсюдження наукової інформації є створення інституційних репозиторіїв відкритого доступу.

Питанням доступності результатів наукових досліджень та створення електронних архівів академічних спільнот з використанням вільного програмного забезпечення присвячено роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників: Г. М. Захарової, К. О. Кудима, О. Г. Кузьмінської, І. Л. Лінден, Ф. Ч. Лінден, В. М. Московкіна, О. В. Новицького, Г. Ю. Проскудіної, В. А. Резніченко, І. С. Солдатенка, Т. О. Ярошенко та ін.

Для організації роботи з файловими архівами та базами даних існує чимало програм, як комерційних, так і безкоштовних. Серед програм, що вільно поширюються, популярними на ринку інформаційних послуг є DSpace, EPrints, Greenstone та деякі інші. Ці системи мають підтримку обміну метаданими, що забезпечує глобальні послуги доступу та пошуку. Для побудови електронного наукового архіву Маріупольського державного університету обрано систему DSpace.

Платформу DSpace – сумісний проект Массачусетського технологічного інституту (Massachusetts Institute of Technology) та компанії Hewlett-Packard – вперше було запущено в листопаді 2002 року. З того часу розробниками представлено більше 10 версій.

На сьогодні в Україні функціонують 69 електронних архівів, створених з використанням програмного забезпечення DSpace (за даними dspace.org на вересень 2016 р.). Постійно зростаюча кількість користувачів, регулярне оновлення програми, наявність інформаційної підтримки є свідченням авторитету розробників та перспективності самого продукту. Крім того, DSpace має ряд функціональних особливостей, що роблять її зручною у використанні.

Система підтримує складну ієрархічну модель, яка може включати фонди (розділи), підфонди (підрозділи) різних рівнів та зібрання (колекції). Найвищим рівнем ієрархії є фонд, найнижчим – окремий матеріал (конкретно-

тний документ, на який створюється опис), обов'язковим (тобто таким, без якого не можливе включення певного матеріалу до архіву) – зібрання. Кожен матеріал належить до певного зібрання, але додатково може бути відображений і в інших через систему посилань.

Крім того, для кожного зібрання можна встановити набір стандартних метаданих (до 10), що будуть вноситися до системи автоматично. Це значно спрощує процес створення описів на матеріали, які мають ідентичні відомості про автора, редактора, видавництво, тематику тощо.

Здійснення описів публікацій у відповідності до міжнародних стандартів (Розширене Дублінське ядро) та використання протоколу для збору метаданих OAI-PMH (Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting) дає змогу інтеграції з міжнародними каталогами і реєстрами відкритого доступу та забезпечує глобальні послуги пошуку.

Опис кожного конкретного матеріалу містить дескриптор (handle), який можна використовувати для посилання на ресурс при цитуванні.

Для полегшення пошуку програма має зручну навігацію за авторами, заголовками, темами та датами публікацій. Користувачам DSpace надає можливість отримання автоматичних повідомлень електронною поштою про нові додавання завдяки сервісу «Підписка».

Створення та поповнення колекцій може відбуватися як централізовано, адміністратором системи, так і самостійно окремими авторами за умови наявності відповідного доступу та проходження авторизації.

Для перевірки та редагування матеріалів та пов'язаних з ними метаданих, що вносяться до архіву, система передбачає етап рецензування відповідальними особами.

Незважаючи на принцип відкритості електронного архіву, для обмеження доступу до певної інформації або

захисту документів авторським правом при завантаженні того чи іншого матеріалу можна встановити певні привілеї доступу, обравши групу користувачів (адміністратори, уповноважені особи, анонімні або авторизовані користувачі), дію, яку вони спроможні виконувати (перегляд, внесення змін, додавання, видалення або адміністрування) та терміни обмеження.

Ефективність функціонування електронного інституціонального архіву дозволяє відстежити модуль статистики. Для кожного окремого матеріалу, зібрання, підфонду або фонду доступна інформація як про загальну кількість переглядів за весь час з моменту створення ресурсу, так і за кожен місяць протягом останніх півроку, а також відомості про географію користувачької аудиторії за країнами та містами.

Система підтримує багатомовність. Значення метаданих можна вводити кількома мовами. При цьому на екран будуть виводитися всі. Мова веб-інтерфейсу визначається автоматично за замовчуванням. За бажанням можна додати можливість переключення мов. Однак, слід урахувати те, що назви фондів та зібрань, а також відомості про них не перекладаються, а залишаються тією мовою, якою вони були внесені до системи.

Ще одна перевага програмного продукту – підтримка великої кількості форматів даних з можливістю їхньої подальшої обробки (розпізнавання тексту з фото та ін.).

Враховуючи все зазначене вище, можна зробити наступні висновки. DSpace – це зручна система з відкритим кодом, що не поступається комерційним аналогам. Використання DSpace для створення електронних архівів наукових публікацій сприяє поширенню досліджень в мережі Інтернет і, як наслідок, зростанню індексу цитування, та забезпечує довгостроковий доступ і зберігання матеріалів.

Література

1. Кудим К. А. Создание научных электронных библиотек с помощью системы DSpace / К. А. Кудим, Г. Ю. Проскудина, В. А. Резниченко // Проблемы програмування. – 2007. – № 3. – С. 49–60.
2. Пасынкова Е. В. Использование программного обеспечения DSpace для создания полнотекстовых баз данных НТБ ПГТУ / Е. В. Пасынкова // Использование современных технологий для создания библиотечного информационного продукта : материалы III городской научно-практической конференции библиотек г. Мариуполя, г. Мариуполь, 31 окт. 2013 г. / под ред. А. П. Шакулы. – Мариуполь : МДУ, 2014. – С. 8–15.
3. Ярошенко Т. Зелений шлях відкритого доступу. Репозитарії та їх роль у науковій комунікації: перші двадцять років / Т. Ярошенко // Бібліотечний вісник. – 2011. – № 5 – С. 3–10.
4. DSpace : software web site [Electronic resource] / DuraSpace. – Electronic data and program. – Mode of access: <http://www.dspace.org/>.

УДК 025.12:004.42

Ребро Д. Л.

Вільне програмне забезпечення у видавничій діяльності бібліотек

Видавництво як галузь економіки і невід’ємна частина культури людства знаходиться у процесі реформування з виключно друкарської в інформаційну. Розши-

рюється його сфера діяльності як щодо технічних засобів, так і до професіоналізму фахівців. Отже, аналіз сучасного стану і прогнозування розвитку друкарства як засобу реєстрації, зберігання і поширення знань у контексті глобалізації розвитку людства є актуальною науковою проблемою, аналізу і дослідженню якої буде присвячено найближчі роки [1].

Програмне забезпечення для видавництва застосовується зокрема і в бібліотечній галузі. Програми дозволяють прискорити обмін інформацією, зменшити час, потрібний для верстання видання, скоротити кількість помилок, спрощують редагування, художнє (графічне) оформлення видань.

Термін вільне програмне забезпечення ввів Річард Столмен, засновник проекту GNU (вільна UNIX-подібна операційна система) [2]. Щоб програмне забезпечення вважалось вільним, воно повинно поширюватись під однією з вільних ліцензій, котра закріплює за користувачем описані вище права, та з вільнодоступними джерельними кодами.

Вільне програмне забезпечення (*далі – ВПЗ*) надає користувачу ряд свобод:

- «Нульова свобода». Програму можна вільно використовувати з будь-якою метою, тобто «запустити» програму;
- «Перша свобода». Можна вивчати, як програма працює, й адаптувати її для власних потреб. Умовою цього є доступність початкового коду програми.
- «Друга свобода». Можна вільно поширювати копії програми.
- «Третя свобода». Програму можна вільно покращувати і розповсюджувати свою версію – з тим, щоб принести користь всьому співтовариству [3].

Наведемо декілька прикладів ВПЗ у видавничій діяльності бібліотек.

PDFCreator – програма, призначена для перекладу документів з різних форматів в формат PDF. Являє собою віртуальний принтер. Як ядро системи використовується Ghostscript. Розповсюджується на умовах GNU General Public License [4].

Scribus – програма з відкритим кодом для комп'ютерної верстки (DTP). Позиціонується як відкрита та безкоштовна альтернатива Adobe PageMaker, Quark XPress та Adobe InDesign. Розповсюджується на умовах GNU General Public License.

Scribus може використовуватися для створення макету сторінок та підготовки файлів для друку. Також Scribus може створювати PDF файли і форми. Scribus підтримує основні типи текстових та графічних файлів, схему кольорів CMYK, профілі кольорів ICC [5].

FontForge – редактор шрифтів. Підтримує формати шрифтів TrueType, PostScript, OpenType, CID-keyed, multimeter, CFF, SVG, BDF, Datafork та інші. Це – ВПЗ для створення шрифтів та конвертації їх між форматами, розроблене для різних операційних систем. Інтерфейс програми має декілька мовних локалізацій (зокрема й українську) [6].

TEX – мова розмітки даних спеціального призначення, яка є основним ядром системи набору публікацій (комп'ютерної верстки); зокрема для набору математичних та інших технічних текстів. На базі TEX створено багато різноманітних пакетів для полегшення оформлення документів, найвідомішим серед них є LATEX, який вважається стандартом де-факто для підготовки математичних і технічних текстів для публікації в наукових виданнях [7].

GIMP – растровий графічний редактор, із деякою підтримкою векторної графіки. Програма підтримується та розвивається товариством добровольців, ліцензована за умовами GNU General Public License версії 3+, починаючи

з релізу 2.8. До сфер застосування GIMP належать цифрове ретушування знімків, створення цифрової графіки, комбінування й цифрова обробка зображень, автоматизовані операції над графічними файлами, перетворення файлів з одного формату в інший. GIMP часто використовується як вільна й безкоштовна альтернатива до Adobe Photoshop [8].

Україна на сьогоднішній час – лідер серед порушників авторських прав програмних засобів. Використання бібліотеками у видавничій діяльності вільного програмного забезпечення може принести значну економію бюджетних коштів без порушення авторських прав та ліцензій.

Література

1. Бортник Г. Г. Засоби оргтехніки : навч. посіб. / Г. Г. Бортник, В. М. Кичак, О. В. Стальченко ; Вінниц. нац. техн. ун-т. – Вінниця, 2010. – 198 с.
2. Initial Announcement – GNU Project – Free Software Foundation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gnu.org/gnu/initial-announcement.en.html>.
3. Вільне програмне забезпечення стало ще важливішим зараз – Проект GNU – Фонд вільного програмного забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gnu.org/philosophy/free-software-even-more-important.uk.html>.
4. The free PDF Creator, Converter and PDF Editor [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdfforge.org/>.
5. Scribus – Open Source Desktop Publishing [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.scribus.net/>.
6. FontForge Open Source Font Editor [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fontforge.github.io/en-US/>.

7. TeX Users Group (TUG) home page [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tug.org/>.
8. GIMP – GNU Image Manipulation Program [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gimp.org/>.

УДК 004.4:026

Сивак О. А.

Сучасне програмне забезпечення для електронних бібліотек

Розвиток обчислювальної техніки, всесвітня мережа Інтернет призвели до глобальних змін у процесах створення, розповсюдження та обміну інформацією. Бібліотеки вже не можуть ігнорувати все зростаючий потік електронних публікацій. Це змушує їх засновувати свою роботу з новими джерелами інформації, удосконалювати нові форми бібліотечного обслуговування [1]. Інформатизація бібліотек значно розширила можливості соціальних комунікацій і зумовила принципові зміни в діяльності, структурі та функціях бібліотек, які відіграють велику роль у забезпеченні інформаційних потреб різних груп населення. Електронна бібліотека стає мережевим підрозділом традиційної бібліотеки, усуває її загальноприйняті межі, об'єднує по мережевих каналах Інтернету інформаційні ресурси з ресурсами інших бібліотек України і навіть світу в єдиному медійному просторі.

Автоматизація всіх процесів бібліотечної діяльності має забезпечити доступ користувача до електронного каталогу та розподілених баз даних бібліотеки з максимальним задоволенням інформаційних потреб користувачів. Розробка ефективних автоматизованих засобів ідентифікації

змісту текстів, і насамперед, україномовних, пов'язаних з означеною предметною галуззю, і таких, що входять до складу традиційних та електронних фондів бібліотек, є актуальним завданням, яке нині відповідає стратегії Національної програми інформатизації.

Створення колекцій інформаційних ресурсів є одним з важливих напрямів розробки електронних (цифрових) бібліотек. Колекції – найпоширеніша форма організації інформаційних ресурсів на веб-сайтах бібліотек. У зв'язку зі значними можливостями існуючих інформаційних технологій і різноманітністю інформаційних ресурсів характеристики колекцій вельми різноманітні. Однак колекції мають деякі загальні властивості, розуміння яких надто важливе під час їх розробки.

Сучасне програмне забезпечення для бібліотек з відкритим кодом представлено інтегрованою автоматизованою інформаційно-бібліотечною системою (*далі – АІБС*) *Koha*, цифровою бібліотекою (*далі – ЦБ*) *Greenstone* і платформою для електронних бібліотек та репозитаріїв *DSpace*.

Проект *Koha* – перша АІБС з відкритим кодом та один із прикладів успішних проектів у світі *OpenSource*. АІБС *Koha* створена на основі бібліотечних стандартів та протоколів, що вможлиблює взаємодію між *Koha* й іншими системами і технологіями [3].

Новозеландський проект ЦБ *Greenstone* створювався в той же період, що й АІБС *Koha*, – це програмне забезпечення, призначене для створення і поширення цифрових колекцій для бібліотек. Воно надає новий спосіб організації інформації та публікації її в Інтернет або на записі *CD-ROM*. *Greenstone* є засобом не тільки пошуку, а й зберігання матеріалів і добутих з них метаданих. Одна з особливостей програми – можливість оперативного пошуку за значними обсягами даних.

Програмне забезпечення *DSpace* для створення фондів електронних документів та репозитаріїв розроблялося спільно компанією Hewlett-Packard і бібліотеками Массачусетського технологічного інституту (англ. *Massachusetts Institute of Technology, MIT*). У 2002 р. система впроваджена як служби підтримки бібліотеками МІТ. Вона поширюється на базі програмної ліцензії університету Берклі.

EPrints стало першим поширеним програмним забезпеченням (далі – ПЗ) для колективних архівів з вільним відкритим доступом, яке використовується для формування й управління відкритими архівами, призначене для створення архівів та репозитаріїв з численними інформаційними ресурсами. Відкриті архіви, створені в середовищі EPrints, підтримують протокол обміну метаданими Open Archives Initiative – Protocol for Metadata Harvesting (далі – *OAI-PMH*), який забезпечує глобальні послуги доступу та пошуку. Архіви, створені в EPrints, можуть бути зареєстровані глобальними ОАІ збирачами даних та надавати глобальні послуги пошуку наукових публікацій для всіх зареєстрованих установ. ПЗ EPrints працює на операційній системі Unix за підтримки Apache, MySQL, Perl. Усе це вільно поширюється, реєстрація провайдера даних в ОАІ також безкоштовна [2].

Таким чином, програмне забезпечення для створення електронних бібліотек з відкритим кодом АІБС Koha, ЦБ Greenstone, ПЗ DSpace та EPrints за технологіями і можливостями майже не поступається комерційним аналогам, а інколи і перевершує їх, що проявляється особливо відчутно в стані систем побудови фонду електронних документів. На сучасному етапі бібліотеки вищих навчальних закладів матимуть змогу формувати та зберігати освітні ресурси в електронній формі на основі ПЗ з відкритим кодом та розповсюджувати їх у глобальному інформаційному просторі. Формування і використання електронних ре-

сурсів є одним із способів створення глобального інформаційного простору бібліотек, спрямованим на забезпечення умов для ефективного, оперативного та якісного задоволення інформаційних потреб суспільства.

Література

1. Волохін О. Електронні ресурси сучасної регіональної бібліотеки / О. Волохін // Бібліотечна планета. – 2004. – № 1. – С. 14–18.
2. Жукова В. П. Програмне забезпечення з відкритим кодом для електронних бібліотек / В. П. Жукова // Вісник Харківської державної академії культури. – 2014. – Вип. 45. – С. 228–236.
3. Резниченко В. А. Создание цифровой библиотеки коллекций периодических изданий на основе Greenstone [Электронный ресурс] / В. А. Резниченко, Г. Ю. Проскудина, О. М. Овдей // Электронные библиотеки : Перспективные методы и технологии, электронные коллекции : материалы VII Всероссийской научной конференции, г. Ярославль, 4–6 окт. 2005 г. – Ярославль, 2005. – Режим доступа: http://rcdl.ru/doc/2005/sek11_4_paper.pdf.

РОЗДІЛ ІV ВИДАВНИЧА ПРОДУКЦІЯ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК

УДК 025.12:016

Вакуленко А. И.

Рекомендательные пособия для детей и их родителей: история успеха

Библиотеки существуют для читателя. В центре внимания детской библиотеки – читатель-ребёнок со всеми его психологическими и возрастными особенностями развития. Детская библиотека – это погружение ребёнка в процесс творческого, развивающего, душевного чтения, и место её здесь неопределимо, потому что творческое чтение – на уровне чувств, эмоций, образов, а пробудить их необходимо в детстве. Продумывая тему выступления для научно-практической конференции, мы решили поговорить о рекомендательной библиографии, в частности, рассказать о рекомендательных пособиях для детей и их родителей как о важнейшем направлении не только в издательской деятельности централизованной библиотечной системы для детей, но, в первую очередь, в формировании информационной и читательской культуры ребёнка.

Особенно много стало издаваться пособий рекомендательного характера, когда мы начали работать по целевой программе *«Растим талантливого читателя»* (автор – А. И. Вакуленко, заместитель директора ЦБС для детей). Эта программа была отмечена Дипломом за подписью Городского головы. По программе было создано 10 рекомендательных списков, и одним из первых стал *«Как вырастить читателя. Советы опытных библио-*

текарей озабоченным родителям» (Мариуполь, 2005. Составитель – Н. Н. Тюхай, заведующая организационно-методическим отделом ЦБ).

«Растим читателя. Рекомендательный список литературы и периодических изданий с простыми под-сказками родителям и прародителям детей от 0 до 6 лет» начинался таким вступлением: *«Наверное каждый любитель чтения с трепетом вспоминает СВОЮ ПЕР-ВУЮ КНИГУ, ту самую, которая открыла ему волшеб-ный мир слова. Встретится ли ваш малыш со своей первой книгой? Открыть чудесный мир – мир книг – помогут вам и вашему ребёнку книги и журналы из фондов нашей би-блиотеки. О них мы вам и расскажем».*

«Татко, мама, я – читачів сім'я. Рекомендаційний список літератури для батьків і дітей». Теперь на украинском языке, также со строгим дифференцированным подходом.

Разделы списка: от 0 до 1 года (с делением по месяцам):

- от 1 до 4 лет, от 4 до 6 лет;
- от 5 до 7 лет, от 7 до 10 лет;

с приложениями *«Сказочные советы родителям»* (как вы читаете ребёнку сказку) и списком книг, который является практически обязательным для полноценного развития детей в возрасте 6-10 лет (младший школьный возраст).

«Развиваем речь, или Скажи-ка, кроха! Рекомендательный список статей из журналов для мам и пап».

«Разговорная тема» серьёзно волнует многих родителей. Молчит... Почему молчит? Ура! Лепечет! Произнёс первое слово! Заговорил!!!... Почему он так мало говорит, ведь ему уже... (год, два), почему говорит так непонятно? Множество «почему»... На все эти и другие вопросы вы сможете найти ответы в журналах, которые получает наша библиотека. Успехов вам в развитии речи вашего малыша

и... задушевных разговоров.

«О семейном чтении – с почтением. Рекомендательный список статей из периодических изданий для организаторов детского чтения». Основная мысль: *«Привить ребёнку вкус к чтению – лучший подарок, который мы можем ему сделать».*

В помощь семейному чтению детей-подростков и их родителей изданы рекомендательные списки литературы, выпущенные в серии **«Путь к добру и пониманию»:**

- «...читаем всей семьёй книги Юрия Яковлева»
- «...читаем всей семьёй книги Анатолия Алексина»
- «...читаем всей семьёй книги Владислава Крапивина».

Достаточно начать читать... А дальше книга начнёт говорить сама, – так говорит наша обложка.

Изюминка этих списков в их интерактивности. Кроме ненавязчивых советов-рекомендаций в них есть вопросы и задания по книгам.

В рекомендательном списке **«Хто ввіймає скаженого кльоцика, або Хлюсь, Няклик та інші»**, составленному по творчеству Леси Ворониной для тех, кто любит читать и придумывать приключенческие, фантастические, сказочные истории, есть не только творческие задания, но и викторина *«Чи уважний ти читач?»*.

В 2011 г. в Мариуполь приезжала Ирен Роздобудько. Она была гостьей нашей библиотеки. Состоялась очень тёплая встреча с бесконечными разговорами, вопросами и ответами. У нас есть такая памятка: **«Поради батькам від Ірен Роздобутько».**

«Щоб заохотити дитину до читання, – каже Ірен Роздобутько:

- ніколи не змушуйте цього робити наказовим тоном;
- читайте багато самі;
- кидайте книгу на півдорозі, аби дитині кортіло дочитати самій;

- *переповідайте дорослі книжки*».

С некоторых пор в библиотечную деятельность вошли буктрейлеры. **Буктрейлер** – это новый жанр рекламно-иллюстративного характера. Это маленький фильм о книге. Это новый современный способ продвижения книги к читателю. Основная задача – ярко и образно рассказать о книге, заинтересовать, заинтриговать читателя, побудить к чтению. Мотиваций в выборе книги для создания буктрейлера множество. Это – реклама новых книг, продвижение книг-юбиларов. Нас интересовала рекомендация книги юному читателю. Был объявлен конкурс на лучший буктрейлер, в котором приняли участие все детские библиотеки города. В результате было создано 14 буктрейлеров.

Конечно, издательская деятельность нашей системы гораздо шире. Она охватывает практически все направления деятельности. Особенно активно мы работаем сейчас по направлению патриотического воспитания наших детей.

УДК 025.17:016

Гельвих А. В.

**Отражение фонда редких и ценных книг
в библиографических изданиях научной библиотеки
Мариупольского государственного университета**

Подготовка библиографической продукции является традиционным направлением научной работы информационно-библиографического отдела научной библиотеки Мариупольского государственного университета (*далее – НБ МГУ*). Это, прежде всего, подготовка и издание ука-

зателей трудов преподавателей университета. Цель каждого указателя – раскрыть результаты научной и педагогической деятельности профессорско-преподавательского состава университета. Их электронные версии размещаются на сайте библиотеки.

В 2013 г. отдел приступил к выпуску указателей, посвященных изданиям фонда редких и ценных книг библиотеки (*далее – ФРЦК*).

Этот фонд включает книги, представляющие собой библиографическую редкость, а также имеющие особую научную и историческую ценность. Все книги ФРЦК распределены по коллекциям. Это – «Справочные издания конца XIX – первой пол. XX вв.», «Издания на украинском языке до 1945 года», «Редкие книги на русском языке до 1945 года», «Литературные памятники», «Миниатюрные издания», «Краеведение», «Из личных библиотек мариупольских библиофилов».

Издание библиографических указателей, посвященных отдельным коллекциям, позволит раскрыть содержание ФРЦК, доступ читателей к которому в определенной степени ограничен.

Первым указателем новой серии «*Фонд редких и ценных книг. Библиографические указатели*» стал указатель «*Мариуполь и Приазовье*», посвященный коллекции «*Краеведение*», которая включает один экземпляр имеющихся в библиотеке книг о Мариуполе и Приазовье. Целью данного указателя было всесторонне раскрыть содержание изданий о нашем городе и крае.

Библиографический указатель «Мариуполь и Приазовье» состоит из трех частей, первая из которых – *общий алфавитный перечень краеведческих изданий*, имеющихся в ФРЦК НБ МГУ. Библиографические описания большей части книг перечня сопровождаются аннотациями и сканированными изображениями обложек.

Вторая часть представляет собой структурированный **тематический перечень публикаций**. Данный перечень состоит из библиографических описаний книг, отдельных статей и глав краеведческих изданий ФРЦК НБ МГУ, что позволило максимально раскрыть содержание сборников и отдельных книг. Указатель снабжен развернутым содержанием, основные разделы которого следующие: Природа Приазовья; История Мариуполя и Приазовья; Достопримечательности Мариуполя; История отдельных населенных пунктов; Национальный состав Мариуполя и Приазовья; Городские службы и предприятия Мариуполя; Религия и храмы Мариуполя; Культура и искусство; Изучение истории края. Археология. Краеведение.

Кроме этого, указатель содержит дополнительный именной указатель авторов, редакторов и составителей публикаций с отсылкой на номера тематического перечня.

Третья часть библиографического указателя «Мариуполь и Приазовье» – **именной указатель**, который является выборочным перечнем лиц, упоминаемых в краеведческих книгах, рассмотренных в предыдущих выпусках.

Созданию третьей части предшествовала предварительная работа по выявлению и отбору фамилий.

Каждая фамилия в списке сопровождается краткой биографической справкой или указанием данных лица, в связи с которыми она упоминается в книге. Здесь же приводится библиографическое описание книги с указанием страницы ссылки.

В самом начале работы по составлению данного списка мы столкнулись с определенными трудностями: разночтение в написании ряда фамилий (Анторинов – Аттаринов, Калогномос – Кологномус), имен (Рудевич Ольга Викторовна – Валентина), отсутствие инициалов, указание разных фамилий, относящихся к одному и тому же лицу (Кафери – Рудевич; Рудевич – Хартахай; Деренталь

Любовь Ефимовна – Сторэ, Стора Эмма).

При определении правильности написания фамилий мы старались ориентироваться на публикации ученых (Калоеров Стефан Алексеевич) и музейных работников. При выборе одной из фамилий второй вариант ее написания указывался в примечании к библиографическому описанию.

При размещении фамилий лиц, которые известны под двумя фамилиями, предпочтение отдавалось фамилии, полученной в браке, с указанием второй фамилии. В этом случае в другом варианте размещалась отсылочная надпись, например:

Теленчи (Були) Вера Михайловна
см. Були (Теленчи) Вера Михайловна
Хартахай Анна Феоктисовна
см. Рудевич Анна Феоктисовна
Гаргала Александра Константиновна
см. Костан Кассандра

Также мы поступали и при размещении лиц, известных под псевдонимом: основная статья располагается по алфавиту псевдонима, а от настоящей фамилии дается ссылка.

В результате просмотра книг был сформирован список, содержащий около 17 тыс. фамилий (16 982).

Учитывая большой объем списка, для составления указателя была сделана выборка, критерием которой стала история Мариуполя и Приазовья до 1945 года. Объем сформированного именованного указателя составил около 6 тыс. фамилий. Все персоналии перечислены в алфавитном порядке. Каждая фамилия сопровождается краткой биографической информацией или указанием, в связи с чем она упоминается в источнике. Персональные информационные блоки содержат ссылку к алфавитному перечню книг, который находится в конце указателя. Ссылка состо-

ит из порядкового номера книги и номера страницы, на которой есть упоминание данной фамилии.

Практическая полезность именного указателя:

1. поиск конкретной фамилии для поиска необходимой информации;
2. возможность отличить однофамильцев и родственников, даже если и не при помощи указателя, то, во всяком случае, при помощи книг, к которым он отсылает;
3. в электронной версии списка есть возможность поиска по различным критериям: по любой версии фамилии (и даже ошибочной) и тематический поиск (например, подборка театральных деятелей).

В дальнейшем отдел планирует переиздание первых двух частей краеведческого указателя в связи с пополнением коллекции ФРЦК.

УДК 021.7:004.738.5

Головач В. В.

**Електронний літературний журнал як новий
напрямок публікаційної діяльності
наукової бібліотеки Маріупольського
державного університету**

Розвиток інформаційних технологій призвів до того, що на сьогоднішній день друковані видання йдуть пліч-о-пліч з електронними.

Електронний журнал – періодичне видання, електронний аналог друкованого журналу, доступний для перегляду на мобільних пристроях або комп'ютері. Поширюється через Інтернет.

На відміну від друкованих журналів, в силу своєї спе-

цифіки, електронний журнал може містити в собі інтерактивні елементи (можливість зворотного зв'язку).

Особливість електронного журналу, на відміну від звичайного сайту, – періодичність (дискретність) видання.

Електронний журнал володіє цілим рядом переваг у порівнянні зі звичайним журналом, а саме:

- постійний доступ до бази архіву;
- можливість стежити за статистикою найцікавіших новин;
- зменшення виробничих витрат, на виготовлення та розповсюдження електронного журналу у порівнянні з друкованим;
- для видання електронного журналу потрібно набагато менше людей;
- оперативність (інформація доступна читачеві одразу ж після публікації);
- можливість використання нестандартного контенту (відео, аудіо, слайд-шоу, гіперпосилань тощо);
- можливість розміщення необмеженої кількості сторінок, у тому числі нерівномірного (у звичайному виданні кількість сторінок завжди кратна 4, що викликає необхідність «підганяти» матеріал при його нестачі або надлишку) [2];
- повнотекстовий пошук та навігація (можливості пошуку журналів в електронному вигляді набагато кращі, ніж тих, що на папері) [1];
- збереження у цифровому форматі (зберегти статтю в таких форматах, як текст, HTML або PDF, дуже легко і може бути доступним будь-яку кількість разів) [1];
- необмежена кількість читачів;
- одночасний доступ (е-журнали можна використовувати одночасно більш ніж одному користувачеві) [1];
- електронні журнали доступні у віддаленому доступі для користувачів в режимі 24/7 [1].

І нарешті, найголовніша перевага електронного журналу – його поширення може бути і повинне бути безко-

штовним [2]. Тоді у нього з'явиться велика кількість читачів, які будуть охоче користуватися ним.

Поряд з перевагами електронні журнали мають також деякі недоліки:

- труднощі в читанні з екрану комп'ютера: основним недоліком електронних журналів є обмеженість розмірів монітора. Довгий час читання з екрану може викликати швидке стомлення очей [1];
- потреба в обладнанні (ПК, планшет): на відміну від паперових журналів, електронний журнал потребує електрики, комунікаційного устаткування (роутер, модем), доступу в Інтернет, програмного забезпечення [1];
- можливість втрати: електронна версія інтернет-журналу може бути втрачена з причини «глюків» програмного забезпечення або в результаті виходу з ладу комп'ютера [1].

Завдяки тому, що співробітники НБ мають творчий підхід до своєї справи і завжди прагнуть розвиватися професійно, 13 грудня 2015 р. з'явився на світ новий проект – літературний журнал «Догори сторінками / Вверх страницами».

Це – авторське видання співробітників нашої бібліотеки, яке об'єднує на своїх сторінках поетів і прозаїків з метою залучення читачів до художньої творчості, самореалізації авторів та їх подальшого творчого розвитку.

Літературний журнал «Догори сторінками / Вверх страницами» – це перший в своєму роді проект для поетів, прозаїків, драматургів і критиків регіону, який пропонує площадку для публікацій й обговорення текстів, надає можливість заявити про себе в сучасному творчому просторі.

Він представлений у вигляді блогу, на якому вказані автори, умови прийому робіт та ін.

До розгляду приймаються твори різних літературних жанрів російською та українською мовами, як початківців,

так і відомих авторів. Всі права на літературні твори зберігаються за автором. Публікації виробляються за добровільною згодою автора і редакції журналу «Догори сторінками / Вверх страницами».

На початку року журнал ще не встиг розпочати свою роботу в повному обсязі, але вже протягом I кварталу 2016 року мав 850 переглядів, а в II кварталі кількість переглядів складала вже 2 400.

Наповнення контентом літературного журналу відбувається дуже стрімко. Співробітники розуміють необхідність наявності сучасних технологій в своїй роботі та зацікавлені у впровадженні їх в бібліотеці.

Не для кого не секрет, що запорукою успіху для сучасного видавця є наявність та збереження цільової аудиторії. Виходячи з цього, найближчим часом планується зробити друкований варіант літературного журналу «Догори сторінками / Вверх страницами», який гармонійно доповнюватиме електронний.

Всі переваги електронних журналів перед їх друкованими аналогами можна вважати благом для бібліотек вищої освіти, прагненням до якості і швидкого доступу до інформації для користувачів [1]. Таким чином, електронний журнал – це інноваційний, надійний та швидкий механізми управління інформацією.

Література

1. Е-журналы. Проблема или панацея для высшего образования? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.provisor.com.ua/archive/-PR-novosti-partnerov-3/e-journals.php>.
2. Открываем свой электронный журнал: 8 основных стадий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://fbm.ru/kak-sozdat-svojj-biznes/otkryvaem-svojj-ehlektronnyjj-zhurnal-8-os.html>.

Науменко В. Д.

Виды печатной продукции в ЦБ им. В. Г. Короленко

В наше время созданием печатной продукции занимаются не только государственные предприятия (типографии, издательства и т. д.), но и редакционно-издательские подразделения библиотек. Создание печатной продукции библиотеки осуществляется ее же сотрудниками и формируется на основе собственных фондов. Создание собственных печатных изданий помогает библиотеке стать востребованным, социально активным учреждением культуры. Качество издательской печатной продукции является свидетельством творческого потенциала сотрудников, способом показать свою библиотеку полноценным информационно-досуговым центром. Основная цель ЦБ им. В. Г. Короленко – содействие развитию и совершенствованию издательской деятельности в структурных подразделениях с целью информирования населения города о библиотеке, популяризации библиотечных ресурсов, документных фондов, услуг и интеллектуальной продукции. Печатная продукция, создаваемая на базе библиотеки Короленко г. Мариуполя, оказывает эффективную помощь в информационно-библиографическом обслуживании читателей, способствует продвижению книги и чтения, формирует у читателей литературный вкус, способствует воспитанию у них культуры чтения.

Библиотекой выпускается большой ассортимент печатной продукции. Большое внимание уделяется созданию библиографических пособий малых форм: рекомендационных библиографических списков литературы, дайджестов, закладок, буклетов, информационных листков, памяток,

краеведческих пособий и очерков, библиографических досье и т. д. Тематику библиографических пособий определяют информационные запросы пользователей; они раскрывают наиболее важные и актуальные темы сегодняшнего дня. Можно выделить следующие основные направления издательской деятельности: информационно-правовая, в помощь воспитательному процессу, продвижение чтения и популяризация книги, создание позитивного имиджа библиотеки, научно-методическая, краеведческая.

Библиотека Короленко является центром правовой информации. Здесь могут получить полную, достоверную, официальную **правовую информацию** все, кто нуждается в ней. В связи с этим, информационно-библиографическим отделом нашей библиотеки была подготовлена и создана следующая библиографическая продукция: информационные листки с законодательными разъяснениями: «Пільги дітям війни», «Пільги ветеранам Великої Вітзизняної війни», «Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (к 25-летию аварии на ЧАЭС), «Соціальний захист сімей з дітьми», «На допомогу вимушеним переселенцям», «Я бы в армию пошел...» (в помощь будущим призывникам), 12 списков «Нові резонансні нормативні акти України».

В помощь **воспитательному процессу молодежи** была создана следующая библиографическая продукция: буклет-подсказка «Как вырастить книжника?», рекомендационный библиографический список литературы «Воспитание ребенка в семье», буклеты «Классика на языке WI-FI», «Время читать классику для детей», «А. И. Куприн: жизнь и творчество», закладки «Что читать дальше?», «Співаючи – кохаючи...» (к 125-летию П. Тычины), «Святої правди голос» (к 145-летию Леси Украинки), «Каменяр української землі» (к 160-летию И. Франко), памятка «Безопасность в Интернете», «Абітурієнт – 2014» (памятка

для поступающих в ВУЗы).

В помощь *продвижению чтения и популяризации книги* была создана следующая библиографическая продукция: закладки «А вы уже прочитали 5 наиболее популярных украинских книжочек», буклет «Все для читательской души», для библиогурманов «Аромат книг», буклет-подсказка «10 пронизливых книг про Велику Вітчизняну війну», рекомендационные библиографические списки литературы: «Общение – путь к пониманию», «Мой ласковый и нежный зверь» (для любителей животных), рекомендационные списки «Футбол больше чем игра».

Для создания *позитивного имиджа библиотеки* создаются следующие печатные продукты: пригласительные билеты, плакаты, листовки, буклеты, которые содержат информацию о ресурсах и услугах библиотеки.

Отдел управления и научно-методического руководства разрабатывает и издает *методические пособия* по всем направлениям работы библиотеки: серия «В помощь руководителю», серия «Профессиональные ориентиры», серия «В помощь начинающему библиотечному работнику», каждый год издается «Календар знаменних і пам'ятних дат».

Одним из ведущих направлений деятельности нашей библиотеки сегодня по праву является *краеведение*. Ценность краеведческих пособий особенно возросла в последние годы. Являясь уникальными, краеведческие указатели позволяют местным библиотекам предлагать на информационном рынке востребованную и конкурентоспособную продукцию, имеющую большую историко-культурную значимость. Таким образом были подготовлены и выданы следующие краеведческие указатели: информационные дайджесты по краеведению «Пребывание великих классиков в Мариуполе», «Ремёсла и профессии в старом Мариуполе», буклеты серии «Гордость города – выдающиеся мариупольцы» (Г. Бахчиванджи, Л. Луков, Л. Кирьяков,

И. Бабак, Ю. Харабет), «Наші земляки – творці Великої Перемоги», «Загадкові будинки нашого міста», а также информационные листки из серии «Із глибини століть», из цикла «Діаспора в обличчях» (про известных людей, которые имеют украинские корни), «Наші видатні земляки», библиографические указатели «І жизни памятную нить строкою трепетною длить...» (победители и лауреаты конкурса «Лучшая книга 2011 года»), «І видеть душу между строк...: Лучшая книга 2012 года», «Митрополит Ігнатій», «Галина Захарова» и т. д. Рекомендационное библиографическое пособие «Г. И. Челпанов: к 150-летию со дня рождения», дайджест «Скарби минулого, святині сьогodenня». Наиболее ответственным заданием было создание библиографического указателя «С. И. Гольдберг» из серии «Знатні краєзнавці».

В планах библиотеки – подготовка и выдача следующих печатных изданий: библиографическое досье к 125-летию со дня рождения «Свген Коновалець», «Календарь знаменательных и памятных дат на 2017 год», методические рекомендации в продолжение серии «Профессиональные ориентиры» и многое другое. Издательская деятельность библиотеки Короленко имеет перспективы развития. Благодаря издательской деятельности библиотека создает свой интеллектуальный продукт, и тем самым привлекает читателя.

Литература

1. Справочник библиографа / науч. ред. А. Н. Ванеев, В. А. Минкина. – 3-е изд., переруб. и доп. – СПб. : Профессия, 2005. – 592 с. – (Серия «Библиотека»).
2. Брежнева В. В. Информационное обслуживание: продукты и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий / В. В. Брежнева, В. А. Минкина; СПбГУКИ. – 2-е изд., перераб. – СПб. :

Профессия, 2006. – 304 с. – (Серия «Библиотека»).

3. Захарова Н. Аспекти краєзнавчої діяльності ДОУНБ ім. Н. К. Крупської / Н. Захарова // Бібліотечний форум України. – 2014. – №2. – С. 18–20.
4. Иванова Я. И. Зачем библиотеки «изобретают колесо»? : (о целях издательской деятельности публичных библиотек) / Я. И. Иванов // Библиотековедение. – 2008. – №1. – С. 60–64.
5. Рогальчук Л. «Дати і події» – нове видання Національної парламентської бібліотеки України / Л. Рогальчук // Бібліотечна планета. – 2012. – №3. – С. 7.

УДК 025.12:016

Ткаченко Т. В.

**Особенности подготовки электронного
указателя научных публикаций
профессорско-преподавательского состава
ГВУЗ «Приазовский государственный
технический университет»**

В последние годы непрерывно возрастает роль электронных изданий. Они способны не только заменить первоисточники, но и сократить время пользователя на поиск необходимых сведений.

Применение современных электронных технологий дает возможность пользователю получить полный комплект разнообразных информационных материалов, включая научные ресурсы открытых информационных систем, по интересующему его вопросу. При этом библиографическая информация, являясь основой информационной

деятельности, становится еще и инструментом ориентации в сетевых ресурсах, служит переходом к конечному результату информационно-библиографического обслуживания.

С 2016 года сотрудники информационно-библиографического отдела библиотеки Приазовского государственного технического университета (*далее – ПГТУ*) начали работу по подготовке электронного указателя публикаций всех преподавателей нашего университета за 2015 год. Чтобы обеспечить оптимальное соотношение качества информации и поисковых возможностей, решено было создать пилотную версию библиографического электронного указателя «*Труды ученых ПГТУ*».

При подготовке библиографического издания были использованы наиболее значимые свойства информации: достоверность, актуальность, точность, полнота, объективность, ценность информации.

Традиционными источниками проверки библиографической информации являются печатные первоисточники, реферативные журналы, книжные и журнальные летописи.

Проверка предоставленных материалов осуществлялась по различным каналам, но преимущественно в сети Интернет. При этом основным требованием к изученным ресурсам была достоверность представляемой информации.

Мы использовали официальные сайты журналов и сборников конференций открытого доступа, общепризнанные поисковые системы и базы данных научной информации, а также зарекомендовавшие себя в научной среде социальные сети.

Наиболее оптимальным вариантом поиска научной информации в сети и становятся архивы открытого доступа к научной информации. *Институциональные репо-*

зитории служат реальным показателем качества деятельности университета и показывают научную, социальную и экономическую значимость исследовательских работ и таким образом демонстрируют статус и общественное значение университета.

Одним из крупнейших *электронных архивов украинских периодических изданий* является БД «Наукова періодика України» Национальной библиотеки им. В. Вернадского, на платформе которой доступны около 2 500 названий журналов и более полумиллиона статей. Особенностью этого ресурса является то, что большая его часть не индексируется поисковыми системами, поэтому поиск возможен только непосредственно на сайте ресурса.

В БД «Наукова періодика України» применяются разные виды поиска. Простой поиск предполагает такие параметры, как ключевые слова, автор, название публикации, год издания.

Одним из удобных архивов для поиска журналов Украины является также сайт «Українські наукові журнали», на котором размещены сведения о научных журналах с указанием веб-адресов их официальных сайтов.

Еще один крупнейший информационный портал в области науки, технологии, медицины и образования – Научная электронная библиотека eLIBRARY.RU, на платформе которой доступны электронные версии научных журналов.

Среди зарубежных ресурсов, помимо общеизвестных баз данных, таких как Springer, Scopus и Open Academic Journals Index, для поиска информации о трудах наших преподавателей оказалась очень полезной бесплатная социальная сеть и средство сотрудничества учёных всех научных дисциплин – сервис ResearchGate. В настоящее время ее участниками являются более 2 миллионов ученых разных специальностей со всего мира.

Обобщая опыт создания электронного указателя публикаций преподавателей нашего университета за 2015 год, хочу отметить следующие его особенности:

- издание не претендует на полноту охвата материала. Несмотря на то, подавляющее количество материалов было найдено нами в сети, незначительная часть в Интернет не попала и нам пришлось обратиться непосредственно к авторам публикаций с просьбой передать нам первоисточники. К сожалению, не все авторы смогли их предоставить;
- материал сгруппирован по факультетам университета. В издании 2017 года мы планируем внутри сгруппировать материал по кафедрам. Внутри разделов библиографические описания располагаются в алфавите фамилий авторов и заглавий документов русско-украинского алфавита; источники, опубликованные на иностранном языке, вынесены в конец раздела;
- в электронное издание включены следующие виды публикаций: монографии, учебники и учебные пособия, статьи из периодических и продолжающихся изданий, неперiodических тематических сборников, доклады и выступления ученых на международных, всеукраинских научно-практических конференциях, семинарах, симпозиумах;
- от библиографических записей в нашем издании пользователь переходит непосредственно к тексту документа посредством гиперссылок. Если библиографическая запись описывает Интернет-ресурс и пользователь имеет Интернет-соединение, он сможет легко просмотреть необходимую информацию непосредственно в сети. В следующих выпусках планируется максимально представить ссылки на полные тексты. Кроме того, были использованы гиперссылки для перехода от фамилии автора к его личной коллекции в институциональном репозитории

вуза;

- мы сознательно отказались от вспомогательного аппарата (в частности, именного указателя), поскольку в интерактивном режиме поиск автора или названия гораздо удобнее осуществлять с помощью функции Ctrl+F.

В заключение хочу отметить, что важнейшим преимуществом электронных изданий, по сравнению с печатными, является возможность их интерактивного оформления. Используя такое издание, читателю отводится не пассивная, а активная роль участника. Читатель сам становится участником событий и в определенных рамках может влиять на их исход, что сближает процесс работы над таким изданием с деловыми играми. Естественно, что такого эффекта невозможно достигнуть при традиционной книжной форме предоставления информации.

Литература

1. Бикбова Н. К. Создание традиционных и электронных библиографических указателей в помощь научному и образовательному процессу вуза / Н. К. Бикбова // Библиотека в информационно-образовательной среде современного вуза. – Оренбург, 2011. – С. 1933–1936.
2. Хивренко В. В. Библиографическая продукция в условиях развития электронного коммуникационного пространства / В. В. Хивренко, Ю. А. Рыбак // Університетська бібліотека та інформаційні сервіси для науки та освіти : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Харків, 10 жовт. 2013 р.) / Нац. фармацевтичний ун-т ; відп. ред. Н. Б. Гавриш. – Харків : Нац. фарм. ун-т, 2013. – С. 64–69.

Шевцова М. Л.

**Бібліографічні видання наукової бібліотеки
Маріупольського державного університету
як складова інформаційної підтримки
науковців університету**

Загальновідомо, що освіта неможлива без інформації, а володар інформації – бібліотека університету. Сьогодні бібліотека ВНЗ є складовою частиною світової інформаційної інфраструктури. Вона безпосередньо приймає участь у формуванні інформаційного простору, є виробником власних інформаційних продуктів, надає вільний доступ до світових інформаційних ресурсів.

Доступ бібліотеки ВНЗ до інформаційних ресурсів і автоматизація бібліотечних процесів сприяють створенню якісної бібліографічної продукції. Згідно з «ДСТУ 7448:2013. Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять» бібліографічна продукція – це документально зафіксована бібліографічна інформація як результат практичної бібліографічної діяльності.

До бібліографічної продукції належать різноманітні бібліографічні посібники, які розрізняються формою подання (традиційні та електронні), методичними особливостями і структурою, цільовим призначенням, змістом та іншими якостями, які притаманні документам і матеріалам, які в них відображаються. Виділяють такі основні види бібліографічних посібників: бібліографічний покажчик, бібліографічний список, бібліографічний огляд, бібліографічний бюлетень та інші типи посібників, які можна роз-

глядати вже як варіанти названих. Значний внесок в уточнення та розвиток видової класифікації бібліографічних посібників внесли О. Коршунов, С. Кулешов, Н. Кушнарєнко, І. Моргерштерн, Г. Швецова-Водка та інші вчені.

Бібліографічні покажчики за своїм змістом, завданням і формою різноманітні. Вони подають інформацію про книги, статті із журналів, офіційні видання, праці наукових установ й організацій, дисертації, наукові доповіді і повідомлення конференцій та з'їздів, рецензії тощо. Бібліографічні джерела допомагають користувачам скласти уявлення про стан розробки проблем, які їх цікавлять. Види бібліографічних покажчиків визначаються за різними ознаками: суспільним призначенням, особливостями об'єкта обліку, особливостями методів бібліографування.

Бібліографічний список включає відомості про твори, як правило, за вузькою, конкретною темою або питанням. Бібліографічні списки бувають інформаційні і рекомендаційні. Одним з різновидів бібліографічного списку є пам'ятки читачеві.

Бібліографічний огляд – це бібліографічний посібник, що містить узагальнену характеристику групи документів, які об'єднуються за певною ознакою, та бібліографічні описи цих документів.

Бібліографічний бюлетень – це періодичний бібліографічний посібник, який регулярно інформує про нові документи. Він відрізняється від звичайного бібліографічного списку чи бібліографічного покажчика своєю періодичністю, що пов'язане із завданням інформувати про нові документи.

Наукова бібліотека Маріупольського державного університету (*далі – НБ МДУ*) є інформаційним, науковим, освітнім та культурно-просвітницьким структурним підрозділом МДУ. Забезпечуючи документальну й інформаційну підтримку навчально-виховного та наукового проце-

сів університету, одним з пріоритетних напрямків своєї роботи НБ МДУ обрала створення якісної бібліографічної продукції.

Бібліографічні видання НБ МДУ включають бюлетені нових надходжень, бібліографічні покажчики, тематичні бібліографічні списки.

З 2007 року виходить серія покажчиків «Публікації кафедр МДУ. Бібліографічні покажчики», перший випуск якої – це бібліографія публікацій професорсько-викладацького складу кафедри міжнародної економіки. Серія відображає наукову та науково-методичну діяльність кафедр університету, висвічує їх науковий і творчий потенціал. На сучасному етапі до складу серії «Публікації кафедр МДУ. Бібліографічні покажчики» входять 9 випусків.

З метою упорядкування інформації про опубліковані праці професорсько-викладацького складу університету було створено серію «Праці викладачів МДУ. Бібліографічні покажчики». Серія представляє науковий доробок викладачів університету, які зробили значний внесок у розвиток університетської науки. Зараз серія нараховує 13 випусків.

У 2013 році було засновано нову серію покажчиків «Фонд рідкісних та цінних книг. Бібліографічні покажчики», яка призвана розкрити фонд рідкісної та цінної книги бібліотеки університету, ознайомити користувачів з виданнями, які мають бібліографічну, наукову або історичну цінність. Перший випуск цієї серії, «Мариуполь и Приазовье», має три частини: «Алфавитный аннотированный перечень изданий», «Аналитико-тематический перечень публикаций», «Именной указатель».

Щорічно виходить бібліографічний покажчик «Маріупольський державний університет: інформ-моніторинг ЗМІ». Основна мета серії – упорядкування інформації про МДУ, що міститься у періодичних виданнях. Покажчик

містить описи публікацій, які відтворюють різні аспекти життя університету.

Щоквартально з метою інформування читачів бібліотеки, і в першу чергу, наукових працівників та викладачів, про нові надходження документів до підрозділів бібліотеки видається бюлетень нових надходжень. Матеріал в ньому розташований за галузями знань. Опис кожного документа містить дані про розподіл примірників.

Видання бібліотеки МДУ мають як традиційні (паперові) варіанти, так і електронні, з якими можна ознайомитись на сайті бібліотеки (<http://libr-margu.narod.ru/>). Це надає можливість користувачам швидко й оперативно знайомитись з інформацією.

Бібліографічні видання НБ МДУ характеризують науково-педагогічну діяльність вузу і мають велике значення для інформаційної підтримки науковців університету.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Акульшина А. В. – заст. директора НТБ ПДТУ, магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ.

Бурова І. В. – зав. інформаційно-бібліографічного відділу НБ МДУ.

Вакуленко А. І. – заст. директора ЦБС для дітей м. Маріуполя.

Гельвих А. В. – провідний бібліограф НБ МДУ.

Головач В. В. – зав. відділу обслуговування НБ МДУ, магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ.

Гроздова І. В. – бібліотекар I категорії НТБ ПДТУ, магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ.

Дейниченко О. В. – зав. відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення НБ МДУ, магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ

Дьячкова М. А. – магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа» МДУ.

Кіор Н. Д. – магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ.

Ковтуненко Н. А. – зав. відділу комплектування та наукової обробки документів НБ МДУ, магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ.

Кригіна О. В. – к.і.н., доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ.

Кудлай В. О. – к.н. із соц. ком., доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ.

Лісогор В. А. – головний бібліотекар ЦБ імені В. Г. Короленка.

Луханіна І. А. – зав. науково-редакційного сектора НБ МДУ, магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ.

Манякіна О. С. – к.і.н., доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ.

Міліціна Л. В. – провідний бібліотекар НБ МДУ, магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ.

Назар'єва С. В. – заст. директора НБ МДУ, магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ.

Натяма С. В. – зав. відділу збереження фондів НБ МДУ, магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ.

Науменко В. Д. – бібліотекар відділу комплектування ЦБС для дорослих м. Мариуполя імені В. Г. Короленка, магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ.

Нікольченко Ю. М. – доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, заслужений діяч культури України.

Орехова С. Є. – к.і.н., доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ.

Охріменко О. В. – бібліограф I категорії НБ МДУ, магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ.

Пасинкова О. В. – директор НТБ ПДТУ.

Ребро Д. Л. – інспектор відділу роботи з іноземними студентами у ДонДУУ, магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ.

Сивак О. А. – к.і.н., доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ.

Ткаченко Т. В. – зав. інформаційно-бібліографічного відділу НТБ ПДТУ.

Шакула А. П. – директор НБ МДУ.

Шевцова М. Л. – зав. інформаційно-аналітичного сектора НБ МДУ, магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ.

Яковенко Ю. Є. – бібліотекар відділу абонементів ЦБ імені В. Г. Короленка, магістр спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», МДУ.

Вживані скорочення:

ДонДУУ – Донецький державний університет управління
(м. Маріуполь);

к.і.н. – кандидат історичних наук;

к.н. із соц. ком. – кандидат наук із соціальних комунікацій;

МДУ – Маріупольський державний університет;

НБ – наукова бібліотека;

НТБ – науково-технічна бібліотека;

ПДТУ – Приазовський державний технічний університет;

ЦБ – центральна бібліотека

ЦБС – Центральна бібліотечна система.